

Çanakkale’de Osmanlı Dönemi Tasavvuf Ortamının İzleri: Tarikat Yapıları

Semiha ALTIER*

Özet

Çanakkale'nin iki kta arasındaki coğrafi konumu bu şehri askeri, siyasi, ticari olduğu kadar dini-tasavvufi açıdan da özel kılar. 14.-20. yüzyıllarda zengin bir tasavvufi ortamın yaratıldığı Çanakkale’de, günümüze ulaşabilen tarikat yapıları arasında sadece nispeten iyi durumdaki Gelibolu Mevlevîhanesi ve Yazıcızâde Çilehânesi ile harap durumdaki Eceabat Kilitbahir Köyü Tâlib-i İrşâdî Dergâhı bulunur.

Ancak salnâme, seyahatnâme, gravür, mezartaşı, arşiv belgesi ve 19. yüzyıl sonu 20. yüzyılın başlarında bu bölgelerde araştırma yapanların çalışmaları gibi ilk el kaynaklarda adları geçmekle birlikte; savaş, deprem ve ilgisizlik sonucu bugüne ulaşmayan tekke, zâviye ve dergâhların sayısı oldukça fazladır. Rumeli ve Balkanlar'ın Türkleşme/İslamlaşma sürecinde önemli görevler üstlenen bu tarikat yapılarının yanısıra, Çanakkale’de çeşitli tarikat mensupları adına inşa edilen cami ve türbeler; zaman içinde bunların çevresinde oluşan hazirelerindeki mezartaşları dönemin tasavvuf hayatının zenginliğini ortaya koyar. Öte yandan bu tasavvuf ortamında tarikat mensuplarının yazdıkları kitaplar da tasavvuf edebiyatının temel taşlarını oluşturmuştur.

Elimizdeki bilgilerden Çanakkale’deki tasavvufi ortamın daha çok Gelibolu’da yoğunlaştığı, yanı sıra merkez ile Lapseki, Ezine, Eceabat, Bayramiç ve Biga ilçeleriyle, belde ve köylerinde Ahilik, Bektâşilik, Mevlevilik, Rifâilik, Nakşibendilik, Sünbülîyye, Halvetilik, Kâdirilik, Bayrâmîlik, Uşşakîlik, Celvetilik, Sa’dîlik gibi tarikatların etkin olduğu anlaşılır. Arşiv belgelerinde her ne kadar Bektâşiler’e ait tekke sayısı fazla olsa da Mevlevîliğin bu bölgede ayrı bir yere sahip olduğu anlaşılır. Ancak bu tarikatlara ait günümüze ulaşan neredeyse yok denecek sayıdaki yapılar; tarikat mimarisinin Çanakkale’deki gelişimini-değişimini ortaya koyacak sayıda/nitelikte değildir.

Anahtar Kelimeler: Çanakkale, Mevlevilik, Bayrâmîlik, İrşâdîlik, Gelibolu Mevlevîhanesi, Yazıcızâde Çilehânesi, Kilitbahir Tâlib-i İrşâdî Dergâhı, Osmanlı Tarikat Mimarisi

* Yrd. Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Terzioğlu Yerleşkesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sa-
nat Tarihi Bölümü 17100 Çanakkale semihaltier@hotmail.com

The Traces of the Sufi Environment in the Ottoman Period in Çanakkale: Buildings of the Tariqa

The geographical position of Çanakkale between the two continents makes this city special not only in terms of commerce, politics, and military but also in terms of religion. Between the 14th and 20th centuries, a rich Sufistic environment takes shape in the vicinity of Çanakkale. Among the Sufistic cult buildings survived today, Tâlib-i Irşâdî lodge in Eceabat Kilitbahir Village is in ruins while Mevlevîhane of Gelibolu and the Çilehâne of Yazıcızade are relatively in good condition. However, archival documents and studies of researchers who traveled the region at the beginning of the 19th century and the 20th century as well as first hand sources such as records in the salnâmes, seyahatnâmes, engravings, and grave stones indicate that the number of tekkes, zâviyes, and dergâhs was much higher. These structures did not survive to today because of the negligence due to wars and earthquakes.

Besides these cult buildings which undertook important tasks during the Turkification / Islamization period of the Rumeli and Balkans, mosques and tombs built for the members of religious orders as well as the grave steles in their nearby cemeteries reveal the richness of the mystic life of the time in Çanakkale. Furthermore, the books written by the members of the Sufistic order in this region form the basic stones of mystic literature.

According to the information in hand, the Sufistic environment in Çanakkale is mostly concentrated in Gallipoli, as well as in the towns and villages of Lapseki, Ezine, Eceabat, Bayramic and Biga. The most popular sects in these regions were Akhism, Bayramiyya, Bektashism, Mawlawiyyah, Rufaiyah, Naqshbandi, Sunbuliyye, Khalwatiyya, Qadiriyya, Uşşakîlik, Jilwatiyya, and Sa'diyya. Although the number of tekke of Bektashis is high in archive documents, it is understood that the Mevlevi religion has a separate place in this region. However, the number of cult buildings reached to today is not enough to reveal the development of the architecture of religious orders in Çanakkale.

Key Words: Çanakkale, Mawlawiyyah, Bayramiyya, Irshadiya, Gelibolu Mevlevîhanesi, Yazıcızade Çilehânesi, Kilitbahir Tâlib-i Irşâdî Dergâhı, Ottoman Sufi architecture

1. Rumeli ve Çanakkale’de Tasavvufi Kültürün Oluşumu

13. yüzyıl başlarında Orta Asya’da başgösteren Moğol istilasının sonuçlarından biri Mâverâünnehr, Harezmi ve İran’daki birçok tarikate mensup şeyh ve dervişlerin bu huzursuz ortamdan kaçarak kendilerine yeni yaşam alanları aramalarıdır. Bu kişilerin bir kısmı Hindistan’a, bir kısmı ise Horasan ve Azerbaycan üzerinden Suriye, Irak, Mısır ve Anadolu’ya gelmişlerdir. Anadolu’ya gelen bu tarikat mensupları Osmanlıların erken dönemlerinden itibaren Rumeli ve Balkanlar’da yeni fethedilen bölgelere doğru ilerleyerek buralara yerleşmişlerdir. Osmanlılar, Orhan Gazi’nin (1281-1362) oğlu Süleyman Paşa (1316 (?)-1360) döneminde 1354’de Rumeli’ye geçerler ve Balkanlar’a doğru ilerlemeye başlarlar.¹ Ancak Anadolu’dan Balkanlar’a doğru ilerleme ve yerleşme Osmanlıların Trakya’yı almasından önce başlamış, ardından bu süreç bilinçli bir şekilde devam ettirilmiştir.² Bu bölgede ilk fethedilen yer olan Gelibolu bir merkez teşkil etmiş;³ bundan sonra Tekfurdağı (bugünkü Tekirdağ), Konrudağı (bugünkü Kuru Dağı) ve Meriç üzerinden Balkanlar’a doğru ilerleme imkânı bulunmuştur.⁴ Ünlü tarihçi Aşık Paşazâde’nin (1392/93-1481) *Tevârih-i Âl-i Osmân* adlı eserinde sözünü ettiği, Orta Asya’dan geldiği bilinen Türkmen boylarından *Gâziyan-ı Rum*, *Ahiyân-ı Rum*, *Abdalar-ı Rum* ve *Bacıyan-ı Rum* gibi zümrelerin bu süreçte önemli yerleri olduğu bilinir.⁵ İçlerinde Şeyh, baba, abdal lakaplı bu kişiler Batı’ya doğru ilerlemede ve buralara Türk nüfusun yerleşmesine öncülük etmişler; başka bir deyişle bu bölgelerin İslamlaşma/Türkleşme sürecinde önemli bir etken olmuşlardır.⁶

- 1 Halil İnalıcık, “Rumeli”, *İslam Ansiklopedisi*, 35, 2008, s. 232-233; Fevzi Kurtoğlu, *Gelibolu ve Yöresi Tarihi*, Resimli Ay Matbaası T.L. Şirketi, İstanbul, 1938, s. 37-39; Ahmet Yaşar Ocak, “Bazı Menakıbnamelere Göre XIII-XV. Yüzyıllardaki İhtidarlarda Heterodoks Şeyh ve Dervişlerin Rolü”, *Osmanlı Araştırmaları*, II, 1981, s. 37, 39-40; Sezai Sevim, “Türklerin Rumeli’ye İlk Geçişleri ve İskân Faaliyetleri”, *Balkanlar’daki Türk Kültürü’nün Dünü-Bugünü-Yarını Uluslararası Sempozyum*, 26-28 Ekim 2001 *Bildirir Kitabı* (Haz. Hasan Basri Öcalan), Bursa, 2002, s. 43; İbrahim Sezgin, “Osmanlıların Rumeli’ye Geçiş ve İlk Fetihler”, *Osmanlı*, I, (ed. Güler Eren), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s. 212; Hüdaî Şentürk, “Osmanlı Devleti’nin Kuruluş Devrinde Rumeli’de Uyguladığı İskân Siyaseti ve Neticeleri”, *Türk Tarih Kurumu Belleten*, LVII, 218, 1993, s. 91; Yaşar Yücel, *Bulgaristan’da Türk Varlığı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1985, s. 67.
- 2 Münir Aktepe, “XIV. ve XV. Yüzyıllarda Rumeli’nin Türkler Tarafından İskânına Dair”, *Türkiyat Mecmuası*, X, 1953, s. 300.
- 3 Rumeli’ye geçiş ve Balkanlar’a yayılma aşamasında ilk fethedilen kalenin Gelibolu’da Çimpe Kalesi olması bu noktada dikkate değerdir. Bu konuda geniş bilgi için bkz. Münir Aktepe, “Osmanlıların Rumelide ilk fetihleri: Çimpe kalesi”, *Tarih Dergisi*, 2, 1950, s. 283-307. İnalıcık Halil, “Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu”, *Türkler*, (ed. Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca), 9, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 84.
- 4 Halil İnalıcık, “Rumeli”, *İslam Ansiklopedisi*, 9, 1964, s. 768-769. Süleyman Paşa’nın Rumeli’deki diğer faaliyetleri için bkz. Feridun Emecen, “Gelibolu”, *İslam Ansiklopedisi*, 14, 1996, s. 1; Salih Pay, “Rumeli Fatih Osmanlı Şehzadesi: Gazi Süleyman Paşa”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt 18, sayı 1, 2009, s. 279-297.
- 5 Nihal Atsız, *Aşık Paşaoğlu Tarihi*, MEB Yayınları, İstanbul, 1992, s. 165; Necdet Öztürk, “Rumeli Fetihlerinde Boz Atlılar”, *Avrupa’ya İlk Adım Uluslararası Sempozyum*, 1 Kasım 1999 Gelibolu (Yay. Haz. Ayşe Yıldız Topuz), İstanbul, 2001, s. 30-35.
- 6 Ömer Lütfi Barkan, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Kolonizatör Türk Dervişleri”, *Türkler*, (ed. Hasan

Bu süreçte, tekke ve zâviyeler şeyh ve dervişlerin yaşadıkları, toplu ayin yaptıkları ayrıca yolcu ve misafir ağırladıkları yer olmaları nedeniyle bu ihtiyaçların tümüne cevap verecek bir mimari geliştirmiştir.⁷ Dervişlerin ıssız dağ başlarında kurdukları bu zâviyelerin çevresi zamanla köye dönüşmüş; ardından dini merkezler haline gelmeye başlamıştır.⁸ Başka bir deyişle bu yapılar zamanla bölgenin dini, sosyal ve kültürel hayatını büyük ölçüde etkileyen bir çekirdek oluşturmuşlardır. İşte bu yapılar, Rumeli ve Balkanlar'ın tarikat mimarisini şekillendiren eserler olarak ortaya çıkarlar. Bu noktada Anadolu-Rumeli arasındaki konumuyla Çanakkale, tarikatların hem geçişini hem de burada yerleşmesini sağlamasıyla özel bir yere sahiptir. Çanakkale'deki tarikatların, dolayısıyla da yapılarının daha çok Gelibolu'da yoğunlaştığı anlaşılır. Gelibolu, yanı sıra Bolayır, Rumeli ve Balkanlar'ın fetih sürecinde bir uç bölgesi teşkil etmiştir. Batıya doğru ilerleme devam ettikçe, uç bölgesi son fethedilen yer niteliğini kazanmıştır. Gelibolu'nun fethedilmesinden sonra da özellikle Anadolu'dan Rumeli'ye gönderilen orduların karşı tarafa Gelibolu'dan geçmeleri; savaştan dönen gazilerin Gelibolu'da konaklamaları⁹ ve bu gaziler içinde çeşitli tarikatlere üye dervişlerin olması dikkate değerdir.¹⁰

Celal Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca), 9, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 133-153; Ömer Lütfi Barkan, "Osmanlı İmparatorluğunun Teşekkülü Meselesi", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, cilt 1, sayı 2, 1943, s. 351; Nathalie Clayer -Alexandre Popovic, "Osmanlı Döneminde Balkanlar'daki Tarikatlar", *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf ve Sufiler*, (Haz. Ahmet Yaşar Ocak), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2005, s. 248; Semavi Eyice, "İlk Osmanlı Devrinin Dini- İctimaî Bir Müessesesi: Zâviyeler ve Zâviyeli Camiler", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 23, 1-2, 1962-1963, s. 25-30; Mehmet İnbaşı, "Balkanlar'da Osmanlı Hâkimiyeti ve İskân Siyaseti", *Türkler*, 9, (ed. Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 159; Irene Melikoff, "İlk Osmanlı Sultanları ve Bektaşiler", *Osmanlı*, (ed. Güler Eren), 4, Yeni Türkiye Yayınları, 1999, s. 384; Ahmet Yaşar Ocak, "Zâviyeler. Dini, Sosyal ve Kültürel Tarih Açısından Bir Deneme", *Vakıflar Dergisi*, XII, 1978, s. 256.

- 7 Anadolu Selçuklu ve Osmanlı dönemi tekkeleri ile ilgili en kapsamlı çalışma Prof. Dr. Baha Tanman tarafından yapılmıştır. Yazarın tarikat yapılarıyla ilgili monografik çalışmaları dışında tekkeleri topluca değerlendirdiği yayınları ile ilgili geniş bilgi için bkz. Baha Tanman, "Osmanlı Mimarisinde Tarikat Yapıları/Tekkeler", *Osmanlı Uygarlığı*, 1, (Yay. Haz. Halil İnalçık-Günsel Renda), TC. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2003, s. 289-315; Baha Tanman, "Osmanlı Mimarisinde Tarikat Yapıları/Tekkeler", *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf ve Sufiler*, (Haz. Ahmet Yaşar Ocak), Atatürk Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara 2005, 305-363; Baha Tanman "Osmanlı Mimarisinde Tarikat Yapıları/Tekkeler", *Türkler*, (ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek), XII, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 149-161.
- 8 Zafer Erginli, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunda Türk Dervişlerinin İzleri", *Türkler*, 9, (ed. Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 107-115; Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğunda Klasik Çağ (1300-1600)*, (çev. Ruşen Sezer), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003, s. 155; Samir Vildic, *Bosna'da Kâdirilik ve Hacı Sinan Tekkesi*, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2012, s. 4; Metin İzeti, *Balkanlar'da Tasavvuf*, İstanbul, Gelenek Yayınları, s. 286.
- 9 Fevzi Kurtoglu, "XVI. Asrın İlk Yarımında Gelibolu", *Türkiyat Mecmuası*, 5, 1936, s. 291.
- 10 Ahmet Şimşirgil, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunda Hizmeti Geçen Alpler ve Gaziler", *Türkler*, 9, (ed. Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca), Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 99-115; Mürüvet Yanar, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunda Gazilerin Rolü*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi

Şamanist inançlarını da bu bölgelere birlikte getiren dervişler, bir yandan fetihlere katılmalarının yanında, özellikle yerleşimin olmadığı yerlerde kurdukları zâviyelerde tarım işleriyle meşgul olmuşlar; aynı zamanda dini propagandalarını yapmışlardır.¹¹ Rumeli’de uç bölgelerinde başlayan bu hareket daha sonra Balkanlar’a doğru yayılmıştır. Zâviyelerinde sürekli kalarak yaşamlarını sürdürenlerin yanında bir kısmı “gezici” olarak tanımlanan dervişler ise tarikatlerinin inançlarını tanıtmak ve öğretilerini yaymak için köy, kasaba ve şehirleri dolaşmışlardır. Bu anlayış çerçevesinde yaşamlarını sürdüren tarikat ehli zaman içinde müzik, edebiyat, mimarlık ve güzel sanatlar alanlarında “Tekke ve Tarikat Sanatı” kavramının oluşmasına neden olmuşlardır.¹²

Osmanlıların erken dönemlerinden itibaren yöneticilerle tasavvuf ehli arasında sıkı bir ilişkinin varlığı dönem kaynaklarından öğrenilir.¹³ Bu noktada devletin tarikatları ve tekkeleri resmen tanınması; sonraki yıllarda artan bir şekilde yöneticilerin büyük şeyhlerin müridleri olması, tasavvufi ortamın güçlenmesini sağlamıştır.¹⁴ Ayrıca bu yapıların banilerinin ve sonraki dönemlerde görev alan postnişinlerinin bazı vergilerden muaf tutuldukları bilinmektedir.¹⁵ Öte yandan Osmanlı coğrafyasında inşa edilen tekke ve zâviyelerin yaşaması ve işlerliğinin daha sonraki yıllarda devam etmesi için zengin vakıflarla desteklendikleri bilinir. Çanakkale söz konusu olduğunda günümüze ulaşamayan Abdurrahman Gazi’nin (ö. 1329) Ezine’deki zâviyelerine vakıflar tahsis edilmiştir. Süleyman Paşa’nın Ezine’de yaptırdığı Ahi Yunus Zâviyesi tüm vergilerden muaf tutulmuştur.¹⁶ Ayrıca Gelibolu’da Hacı İzzettin’in çiftliğini Kavak Ahîsi’ne, Emir İlyas çiftliğini ise İshak Fakih’e vakfettiğini, Ahî Musa ve

---

Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş, 2007, s. 23.

- 11 Zafer Erginli, “Osmanlı Devleti’nin Kuruluşunda Türk Dervişlerinin İzleri”, *Türkler*, (ed. Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca), 9, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 109; Fuad Köprülü, *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2011, s. 102; Ahmet Yaşar Ocak, “Osmanlı Devleti’nin Kuruluşunda Dervişlerin Rolü”, *Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu, Efsaneler ve Gerçekler: Tartışma-Panel Bildirileri* (Ankara, 19 Mart 1999), Ankara, 2000, s.71-72; Fatma Rodoplu, “Türklerin Balkanlardaki Manevî Nüfuzu Olan Şeyh ve Dervişlerin Önemi: Demir Baba Örneği”, *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 2/2, 2013, s. 130.
- 12 Beyhan Karamağaralı, “Anadolu’da XII-XVI. Asırlardaki Tarikat ve Tekke Sanatı Hakkında”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı 1, cilt 21, 1973, s. 247.
- 13 Aşıkpaşaoğlu, *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, (haz. Nihal Adsız), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1985, s. 50-51; Reşat Öngören, “Osmanlı Padişahları ve Tasavvuf”, *Osmanlı*, 4, (ed. Güler Eren), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s. 486-494; Necdet Yılmaz, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf Süfîler, Devlet ve Ulemâ (XVII. Yüzyıl)*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul 2001, s. 76.
- 14 Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2003, s. 198.
- 15 Ömer Lütfi Barkan bu dervişleri “Kolonizatör Türk dervişleri” olarak tanımlar. Konu ile ilgili geniş bilgi için bkz. Ömer Lütfi Barkan, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler I: İstilâ Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zâviyeler”, *Vakıflar Dergisi*, II, 1942, s. 282-284-289.
- 16 Yapı günümüze ulaşamamıştır. Ancak türbe kısmı bugün hala ziyaretgâh niteliğini korumaktadır. Türbe hakkında bilgi için bkz. Ramazan Eren, Çanakkale ve Yöresi Türk Devri Eserleri, Çanakkale, 1990, s. 126.

Ahî Züle zâviyelerinin inşa ettirilip topraklar vakfedildiğine dair kayıtlar vardır.¹⁷ Bu şekilde tekke ve zâviyelerin uzun yıllar üstlendikleri görevleri devam ettirebilmesi sağlanmıştır.

Çanakkale ve çevresinde inşa edilen tarikat yapıları, ayrıca bu tarikatların önemli kişileri adına inşa edilen cami ve türbeler, buralarda gelişen tasavvufi hayatın görsel yansımaları olarak karşımıza çıkar. İlk el kaynaklar, Osmanlı döneminde Çanakkale'nin tasavvufi ortamı hakkında değerli bilgiler sunmaktadır ve her ne kadar günümüze ulaşmasa da çok sayıda tekke ve zâviyenin inşa edildiği anlaşılmaktadır.¹⁸

Çanakkale'de halen kullanılan tepe, mahalle, koy, köy, höyük, sokak, burun, mezarlık, mevki gibi yer isimlerinin buradaki tekkelerle ilişkili oluşu, söz konusu yıllarda tasavvufi çevrenin etkinliğine işaret eder. İşte böyle bir ortamda Türk Tasavvuf edebiyatının ve müziğinin önemli isimlerinden Derviş Bayezid (15. yüzyıl başı), Molla Zaifi (15. yüzyıl başı), Muhammed (Yazıcızâde Ahmed-i Bîcân (ö. 1466'dan sonra), Yazıcızâde Mehmed (ö. 1451), Şeyh Mehmed Dâğî (ö. 1611), Câhidî Ahmed Efendi (ö. 1659), Ağazâde Mehmed Hakîkî Dede (ö. 1652), Hüseyin Azmî Dede (1815- 1892) Mustafa Dâniş Dede (ö. 1896), Gelibolulu el-Hac Şakir Efendi (1829-1859) ve Burhâneddin Dede (ö. 1954) gibi mutasavvıflar yetiştirilmiştir.¹⁹

17 Ömer Lütfi Barkan, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler I: İstilâ Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zâviyeler", *Vakıflar Dergisi*, II, 1942, s. 293; Ahmet Yaşar Ocak, "Zâviyeler. Dini, Sosyal ve Kültürel Tarih Açısından Bir Deneme", *Vakıflar Dergisi*, XII, 1978, s. 247-269; Sezgin İbrahim, *XV. ve XVI. Asırlarda Gelibolu Kazasının Sosyal ve Ekonomik Tarihi*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 1998, s. 132.

18 Çanakkale'de tespit edilen günümüze ulaşmayan tarikat yapılarının ayrıca bir çalışmanın konusunu oluşturacak kadar zengin olduğu görülmüştür. Şüphesiz, daha fazla bilgiye ulaşıldığında bu sayı artacaktır.

19 Çanakkale'de yetişen tarikat ehlinde edebiyatçı, musikişinas, hattat isimleri ve bu konuda yapılmış yayınlar bu sayıyla sınırlı değildir. Ancak en temel isimler ve konuya ilişkin yayınlar için bkz. Nuran Altuner, "Câhidî Ahmed Efendi", *Tasavvuf İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi*, yıl 2, sayı 6, 2001, s.159-176; Anonim, *Batı Anadolu ve Rumeli Evliyaları, Çanakkale, Denizli, Edirne, İzmir, Kıbrıs, Kırklareli, Kocaeli, Kosova, Kütahya, Macaristan, Makedonya, Manisa, Muğla, Romanya, Sakarya, Tekirdağ, Ukrayna, Uşak, Yalova, Yunanistan*, cilt 2, Türkiye Gazetesi Yayınları, İstanbul, Basım tarihi yok, s. 21-24; Nihat Azamat, "Câhidî Ahmed Efendi", *İslam Ansiklopedisi*, c.VII, 1993, s.16-17; Halil İbrahim Bulan, "Cahidi Ahmed Efendi (H:1070; M:1659-60), Çanakkale Tarihi II, (ed. Mustafa Demir), Değişim Yayınları, İstanbul, 2008, s. 843-855; Âmil Çelebioğlu -Kemal Eraslan, "Yazıcıoğlu veya Yazıcızade", *İslam Ansiklopedisi*, 13, 1986, s. 363-368; Orhan Çamlıca, *Ahmet Cahidi'nin Nasihatname ve Tevhid-i zat Adlı Risalelerinin Tahlili*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006; Hamit Er, "Ahmed Cahidi Efendi ve Bilinmeyen İki Dinî-Ahlakî Eseri", Çanakkale İli Değerleri Sempozyumları Eceabat Değerleri Sempozyumu 27 Ağustos 2008, Çanakkale, 2008, s. 221-229; Ramazan Eren, Çanakkale ve Kilit-ül Bahir Köyümüzün Sultanı Ahmet Cahidi Efendi, Nesil Matbaacılık, İstanbul, 1984; Saygın, Ş., "Ahmet Cahidi Efendi ve Nasihat Kitabı", Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale, 2004; Hamdi Kızılar, *Câhidî Ahmed Efendi ve Tasavvuf Anlayışı*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2004; Hamdi Kızılar, Câhidî Ahmed Efendi'nin "Abdest, Namaz ve Hac" İbadetlerine Dair Bazı Bâtunî Yorumları",

Osmanlılar özellikle Rumeli’de güvenliğin az olduğu bölgelerde tarikat yapılarının inşasını teşvik etmiştir.²⁰ Bu çerçevede tasavvufi hareketlerin Rumeli’de ve Balkanlar’daki gelişim aşamaları düşünüldüğünde Çanakkale’de erken Osmanlı dönemine ait çok sayıda tarikat yapılarının bulunması beklenir ki arşiv belgelerinde bu yapıların bazılarının adları geçmektedir. Ancak, bu tarikatlara ait günümüze sadece üç yapı ulaşabilmiştir. Bunlardan biri nispeten iyi durumda olan Gelibolu Mevlevihanesi, diğeri Eceabat-Kilitbahir Köyü’nde Tâlib-i İrşâdî Dergâhu ve Bayrâmî Tarikatına ait Gelibolu Yazıcızâde Çilehânesi’dir. Gelibolu Mevlevihanesi’nin yapım kitabesi olmakla birlikte 1621 yılından önce inşa edildiği anlaşılr.²¹ Eceabat-Kilitbahir Tâlib-i İrşâdî Dergâhu’nda ebced hesabıyla 1895-1896 tarihini veren olasılıkla bir onarım kitabesi yer alır.²² Bunlara ilaveten Bayrâmî Tarikatı’ndan Yazıcızâde Tekkesi günümüze ulaşmasa da çilehânesi, Hamzakoy’da namazgâh mevkindedir. Kitabe içermeyen çilehânenin 15. yüzyılın üçüncü çeyreğinde yapıldığını düşünülebilir. Dolayısıyla Çanakkale’de günümüze ulaşan örnekler üzerinden en erken tarihli tarikat yapısı 15. yüzyılın üçüncü çeyreğinden gelmektedir. Gelibolu’nun Süleyman Paşa tarafından 1354 yılında fethedilmesi²³ bu fetihlerle çeşitli tarikat zümrelerinin bu bölgelere yerleşmesi göz önüne alındığında ise, bu yapılardan daha önce inşa edilmiş başka tekke ve zâviyeler olduğu düşünülebilir.²⁴ Ancak depremler, savaşlar, yapılarda olasılıkla

Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, sayı 17, yıl 7, 2006, s. 151-159; Sadeddin Nüzhet Ergun, *Türk Şairleri*, 2, Zaman Kitaphanesi, İstanbul, 1936, s. 894-895; Haşim Şahin, “XV. Yüzyılda Gelibolu’da Dini Hayat ve Sufiler”, Çanakkale Tarihi II, (ed. Mustafa Demir), Değişim Yayınları, İstanbul, 2008, s. 727-747; Selami Şimşek, “Avrupa ile Asya Arasında Önemli Bir Geçiş Noktası Gelibolu’da Tarikatlar ve Tekkeler”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 22, 2007, s. 251; Gülgün Yazıcı, “Gelibolu Mevlevihanesi’nde Yetişen Sanatkârlar”, *Uluslararası Mevlâna, Mesnevî, Mevlevîhâneler Sempozyumu, 19-21 Aralık 2005*, Manisa, 2006, s. 489-510; Gülgün Erişen Yazıcı, *Gelibolu Mevlevihanesi ve Gelibolu’da Mevlevilik*, Çanakkale Kitaplığı, İstanbul, 2010, s. 18-74; Gülgün Yazıcı, “Gelibolu Mevlevihanesi”, Çanakkale Tarihi II, (ed. Mustafa Demir), Değişim Yayınları, İstanbul, 2008, s. 751-758; 766-771; Gülgün Yazıcı, “Ahmed Câhidî’nin Mensur Eserlerinde Dil ve Üslûp Özellikleri”, *HİKMET - Akademik Edebiyat Dergisi (Journal of Academic Literature)*, 2016, s. 129-138; Gülgün Yazıcı, “Gelibolu-Kahire-İstanbul Üçgeninde Bir Mevlevî Şeyhi ve Oğulları (Hüseyin Azmî Dede, Muhammed Bahaeddin Dede, Ahmed Celaeddin Dede) / *A Mawlawi Derwish and His Sons in the Gelibolu-Kahire-İstanbul Triangle*”, *Dünyada Mevlâna İzleri Sempozyumu/ On the Traces of Mevlâna Jalal Al-Din Rumi in the World Symposium*, Konya, Türkiye, 13-15 Aralık 2007, s.299-319; Gülgün Yazıcı- Beyza Terzi, “Gelibolu Mevlevihanesi’nden Yetişen Bir Değer: Gelibolulu el-Hac Şakir Efendi ve Divançesi”, *Uluslararası Gelibolu Sempozyumu, Çanakkale, Türkiye, 9-10 Mayıs 2013*, s.376-381.

20 Yusuf Halaçoğlu, *XVI-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1998, s. 144; Hüdayî Şentürk, “Osmanlı Devleti’nin Kuruluş Devrinde Rumeli’de Uyguladığı İskân Siyaseti ve Neticeleri”, *Belleten*, LVII, 218, 1993, s. 110; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2011, s. 179.

21 Bu konu Gelibolu Mevlevihanesi’nin inşası ve banisine ilişkin bölümde tartışılmıştır.

22 Ali Osman Uysal, “Kilitbahir (Kilidü’l-Bahr)’de Tarihi Doku ve İki Hamam”, Çanakkale İli Değerleri Sempozyumları, *Eceabat Değerleri Sempozyumu (27 Ağustos 2008)*, Çanakkale, 2008, s. 58.

23 Halil İnalçık, “Fatih’e Kadar Çanakkale Gelibolu Osmanlı Üssü ve Osmanlı Venedik Karşılaşması”, Çanakkale Tarihi, I, Değişim Yayınları, İstanbul, 2008, s. 24.

24 Arşiv belgelerinde birçok tekke ve zâviyenin adı geçmektedir. Ayrıca Rumeli’ye geçiş aşamasında

kerpiç veya ahşap gibi kolay yok olabilen malzemelerin kullanılması, 1925 yılında tekke ve zâviyelerin kapatılmasıyla yapıların terk edilerek yeni bir işlev kazandırılmaması, tarihi eserlere karşı ilgisizlik, doğa ve insan eli tahribatı gibi nedenlerden ötürü, daha erken tarihlerden günümüze bir tarikat yapısı ulaşamamıştır. Her ne kadar bu yapılar günümüze gelememiş olsalar da hazireleri, tarikat ehli adına yapılmış cami ve türbeler kısmen ulaşabilmiştir.

Bu çalışmada sadece yapıları günümüze ulaşan tarikatlar ve mimarileri hakkında bilgiler verilecektir. Her ne kadar yapıları günümüze ulaşmasa da kaynaklara göre Çanakkale'deki Ahîlik, Bektâşilik, Mevlevîlik, Rifâîlik, Nakşibendilik, Sünbüliyye, Halvetîlik, Kâdirîlik, Bayrâmîlik, Celvetîlik, Sa'dîlik gibi tarikatlere ait yapılar inşa edildiği anlaşılmaktadır.²⁵ Bu tarikatların bir kısmına ait mezartaşları gerek kitabe bilgileri, gerek başlık biçimleri, mezar türleri ve süsleme üsluplarıyla ayrıca bir çalışmanın konusunu oluşturacak kadar geniş bir grubu oluşturur.²⁶

2. Çanakkale'de Etkin Olan Tarikatlar ve Günümüze Ulaşan Yapıları

2. 1. Gelibolu Mevlevîhanesi

Çanakkale'de etkilerini günümüzde de sürdüren Mevlevîlik bu bölgenin tasavvufi yaşantısını en iyi vurgulayan tarikat olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁷ Osman-

---

pek çok tarikat mensubunun Çanakkale'ye geldiği bilinmektedir. Selami Şimşek, "Avrupa ile Asya Arasında Önemli Bir Geçiş Noktası Gelibolu'da Tarikatlar ve Tekkeler", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 22, 2007, s. 254-255'de ve aynı yazar "Gelibolu'da Mevlevîlik Kültürü ve Mevlevî Şairler", *Mevlâna Celâleddin Rûmî 800. Yıl*, Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, Ankara, 2007, s. 60'da ayrıca Ahmet Tuna, *Gelibolu'nun Gönül Erleri Gelibolu Alperenleri Evliyaları Yatırları ve Tarihi Eserleri*, Yüzüak Matbaacılık, Gelibolu, 2002, s. 14-42'de Gelibolu'yu fetheden Gâzi Süleyman Paşa'nın yanında, âlemdârî Seyyid Efendi (ö. ?), Garib Baba (ö. ?), Viran Dede (ö. ?), Horasan erenlerinden Haremşâh (ö. ?), Âdilhân Baba (ö. ?), Küçek Baba (ö. ?)15, Kum Baba (ö. ?), EceBey (ö. ?), Piri Baba (ö. 787/1384), Hüseyin Bece Gâzi (ö. 787/1384), Kalender Baba (ö. 787/1384), Bayraklı Baba (ö. 813/1410), Yürekli Baba, Emir Ali Baba (ö. 758/1357), Sancakdar Baba (ö. ?), Yeşil Etekli İmam (ö. ?), Arap Hazretleri (ö. ?), İbn-i Bennah (ö. ?), İbn-i Şimşid (ö. ?), Alâeddin Kalfâ (ö. ?), Has Ahmed Bey (ö. ?), Uzun İbrahim Dede, Hacı Keçeci Dede (ö. ?), Kul Hızır (ö. ?), Ayşe Hatun (ö. ?), Masterlı Dede (ö. ?), Bahşızâde Sultan (ö. ?), Hakkı Hayran Dede (ö. ?) gibi alperen ve dervişlerin varlığından söz etmektedirler. Çeşitli tarikatlere intisap etmiş olan bu kişilerle ilgili ayrıntılı çalışmaların yapılması gerekmektedir. Bu şekilde sözkonusu baba, dede ve gazi lakaplı bu kişilerin mensup oldukları tarikatlar, günümüze ulaşmasalar da ibadet yapılarının yerleri ortaya çıkarılabilecektir.

25 Yapıları günümüze ulaşmayan tarikatlarla ilgili ayrıca bir çalışma yapma gerekliliği vardır. Bunlar kısmen tarafımızdan tespit edilmiştir.

26 Çanakkale merkez, ilçe ve köyleriyle mezartaşları bakımından oldukça zengindir. Ancak şimdiye kadar doğrudan Çanakkale'deki tarikat ehline ait mezartaşları ile ilgili yapılan çalışmaların sayısı yok denecek kadar azdır. İleride yapılacak kapsamlı araştırmalarla Çanakkale'nin tasavvufi ortamını şekillendiren kimliklere ait çok sayıda mezartaşı ortaya çıkarılabilecektir. Gelibolu'daki tarikat mensuplarına ait mezartaşları Gülgün Yazıcı ve Mesut Yazıcı tarafından ele alınmıştır. Bu konuda geniş bilgi için bkz. Gülgün Yazıcı -Mesut Yazıcı, "Gelibolu'da Sufî Mezartaşları ve Tasavvuf Kültürü", *Gelibolu Değerleri Sempozyumu*, 27-28 Ağustos 2008, Gelibolu, Çanakkale, 2008, s. 141-166.

27 Mevlevîliğin Anadolu'da yayılması, Mevlevîliğin temsilcileri, Mevlevî edebiyatı, sanatı gibi konu-

lı döneminde Anadolu içinde ve dışında birçok mevlevîhanenin inşa edildiği görülmür. Bu Mevlevîhaneler içinde Gelibolu Mevlevîhanesi’nin de özel bir yeri vardır.²⁸ Çanakkale’de tarikat yapıları içinde günümüze iyi durumda ulaşabilen tek örnek de, Hamzakoy’daki Yazıcızade Mahallesi’nde günümüzde kısmen askeri bölge içinde bulunan, Gelibolu Mevlevîhanesi’dir ve tüm örnekler arasında gerek yayıldığı alan, gerek semâhanesinin boyutları bakımından en büyük mevlevîhane özelliği gösterir **(Res. 1)**. Mevlevîhanenin yapım kitabesi bulunmamaktadır ve vakfiyesine ulaşılammıştır. Dolayısıyla yapının inşa tarihi tam olarak bilinemez.²⁹ Ancak meşhur Mevlevî şairlerinden Sâkıb Dede’nin (ö. 1735) *Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyye*’sinde Kaptan-ı Derya Ohrili Hüseyin Paşa’nın (ö. 1622) Akdeniz seferinden dönerken Gelibolu’ya gelerek, Ağazâde Hakîkî Mehmed Dede’ye (ö. 1653) intisab ettiği yazılıdır. Sâkıb Dede, Hüseyin Paşa’nın, sadrazam olduktan sonra 1621’de İstanbul’da Beşiktaş Mevlevîhanesi’ni inşa ettirerek Ağazâde Hakîkî Mehmed Dede’yi buraya ilk postnişin olarak atadığını, ancak sadrazamın idamı üzerine Hakîkî Mehmed Dede’nin tekrar Gelibolu Mevlevîhanesi’ne döndüğünü ekler.³⁰ Bu bilgiden hareketle yapının 1621 yılından önce inşa edildiği anlaşılır. Yapının inşa tarihi tam bilinemese de ilk el kay-

---

lar pekçok araştırmacının çalışma konusunu oluşturmuş ve zengin bir literatür ortaya çıkmıştır. Bu yayınların tümünü burada zikretmek imkansız aynı zamanda bu makalenin içeriği dışındadır. Burada makalede de sadece Gelibolu Mevlevîhanesi konusundaki çalışmalara yer verilmiştir.

- 28 Gelibolu Mevlevîhanesi’nin Konya Mevlana Dergâhı’ndan sonra ikinci önemli mevlevîhane olduğu ve “Kab’betü’l-uşşak-ı sani” (aşıkların ikinci Ka’besi) şeklinde tanımlandığı bilinir. Bu konuda geniş bilgi için bkz. Gülgün Erişen Yazıcı, *Gelibolu Mevlevîhanesi ve Gelibolu’da Mevlevîlik*, Çanakkale Kitaplığı, İstanbul, 2010, s. 86.
- 29 Erdinç Parla, bir kaynak göstermeksizin Mevlevîhane’nin 1656 yılında Güreci Köyü’nden Mehmet Efendi tarafından, saray mimarı Mustafa Ağa tarafından yapıldığını belirtmektedir. Erdinç Parla, “Gelibolu Mevlevîhanesi Rölövesi”, İTÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Tarihi Restorasyon Enstitüsü Bülteni, 11-12, Nisan, 1980, s. 51. Bu bilgi Pars Tuğlacı, Mehmet İrdesel ve Ahmet Tuna tarafından da yinelenmiştir. Mehmet İrdesel, *Fotoğraf ve Belgelerle Gelibolu Tarihi*, Çanakkale, basımyeri ve tarihi yok, s. 122; İrdesel Mehmet, *Gelibolu ve Yöresi Tarihi*, Geltur Ajans Turistik Yayınlar, Gelibolu, 2003, s. 110-111; Pars Tuğlacı, *Osmanlı Şehirleri*, Milliyet, İstanbul, 1985, s. 135; Ahmet Tuna, *Gelibolu’nun Gönül Erleri Gelibolu Alperenleri Evliyalari Yaturlari ve Tarihi Eserleri*, Yüzüak Matbaacılık, Gelibolu, 2002, s. 141.
- 30 Muzaffer Erdoğan, “Mevlevî Kuruluşları Arasında İstanbul Mevlevîhaneleri”, *Güneşdoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 4-5, 1976, s. 35-36; Ekrem Işın, İstanbul’da Gündelik Hayat, YKY, İstanbul, 2006, s. 327; Osmanzade Hüseyin Vassaf, *Sefîne-i Evliya*, 5, (Haz. Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz), Kitabevi, İstanbul, 2006, s. 185; Nazif Öztürk, “Evkaf Arşiv Vesikalarında Gelibolu Mevlevîhanesi”, *Mevlâna Celâleddin Rûmî 800. Yıl*, Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, Ankara, 2007, s. 98, 102; Selami Şimşek, “Gelibolu’da Mevlevîlik Kültürü ve Mevlevî Şairler”, *Mevlâna Celâleddin Rûmî 800. Yıl*, Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, Ankara, 2007, s. 62; Ahmet Tuna, *Gelibolu’nun Gönül Erleri Gelibolu Alperenleri Evliyalari Yaturlari ve Tarihi Eserleri*, Yüzüak Matbaacılık, Gelibolu, 2002, s. 62; Yazıcı Gülgün Erişen, *Gelibolu Mevlevîhanesi ve Gelibolu’da Mevlevîlik*, Çanakkale Kitaplığı, İstanbul, 2010, s. 20-21.

naklardan mevlevîhânenin hem banisi hem de ilk postnişininin Gelibolu'da doğan Ağazâde Mehmed Hakîkî Dede³¹ olduğu öğrenilir.³²

Muallim Naci, Mehmed Hakîkî Dede'nin babasının yeniçeri olduğunu ve Beşiktaş'taki mevlevîhanenin onun adına inşa edildiğini belirtir.³³ Sakıb Dede'nin *Sefîne-yi Nefîse-yi Mevlevîyan* ve Sahih Ahmed Dede'nin (1742-1813) *Mecmûatu't-Tevârîhi'l-Mevlevîyye* adlı eserlerinde Ağazâde Mehmed Hakîkî Dede hakkında bazı bilgilere rastlamak mümkündür. Kitaplara göre, Mehmed Hakîkî Dede bir gece gördüğü rüya üzerine tüm malından vazgeçerek Konya Mevlâna Dergâhı'ndaki Bostan Çelebi'ye (ö. 1631) bağlanır.³⁴ Bir süre sonra hilafet alır ve ardından Gelibolu'ya geri döner. Burada kendisini misafir etmek isteyenleri kırmamak için Âhi'devle Zâviyesi'ne yerleşir; evinde de mesnevi dersleri verir. Zamanla öğrencilerinin sayısı artar ve zâviye yetersiz kalır. Ardından çevresindekilerin de yardımıyla mevlevîhane yapılır.³⁵ Mevlevîhanenin son postnişini Burhaneddin Dede (1865-1954)³⁶ ise "Ağazâde Mehmed Hakîkî Dede'nin Gelibolu'ya dönmesi üzerine Mehmed Ağa adındaki birinin mescidin bitişiğindeki iki odayı kendisine ayırdığını ve ayinlerin bu mescitte yapılmasını sağladığını" söyler.³⁷ Mehmed Hakîkî Dede ölümüne kadar burada postnişin olarak kalır.³⁸

31 Ağazâde Mehmed Dede ile ilgili geniş bilgi için bkz. Duru Necip Fazıl, "Mevlevî Şeyhi Ağazâde Mehmed Dede ve Mesnevî'nin İlk Onsekiz Beytinin Şerhi", *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırmalar Dergisi*, 4, 11, Temmuz-Aralık, 2003, s. 150-175; Esrar Dede, *Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevlevîyye İnceleme-Metin* (haz. İlhan Genç), Atatürk Kültür Merkezi, Ankara, 2000, s. 16; Ergun Sadeddin Nüzhet, *Türk Şairleri*, I, Bozkurt Basımevi, İstanbul, 1936-1945, s. 259; Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî Osmanlı Ünlüleri*, (Yay. Hz. Nuri Akbayar), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1996, s. 968; Gülgün Yazıcı, "Gelibolu Mevlevîhânesi", Çanakkale Tarihi II, (ed. Mustafa Demir), Değişim Yayınları, İstanbul, 2008, s. 751.

32 Ramazan Eren, Çanakkale ve Yöresi Türk Devri Eserleri, Çanakkale, 1990, s. 86; Nazif Öztürk, "Evkaf Arşiv Vesikalarında Gelibolu Mevlevîhanesi", *Mevlâna Celâleddin Rûmî 800. Yıl*, Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, Ankara, 2007, s. 98, 101; Yazıcı Gülgün Erişen, *Gelibolu Mevlevîhanesi ve Gelibolu'da Mevlevilik*, Çanakkale Kitaplığı, İstanbul, 2010, s. 28-33.

33 Muallim Naci, *Osmanlı Şairleri*, MEB Yayınları, İstanbul, 1995, s. 303.

34 Seyyid Sahih Ahmed Dede, *Mecmûatu't-Tevârîhi'l-Mevlevîyye*, (Haz. Cem Zorlu), İnsan Yayınları, İstanbul, 2003, s. 289; Selami Şimşek, "Avrupa ile Asya Arasında Önemli Bir Geçiş Noktası Gelibolu'da Tarikatlar ve Tekkeler", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 22, 2007, s. 275.

35 Bârihüdâ Tanrıkorur, *Türkiye Mevlevîhanelerinin Mimari Özellikleri I-II-III* Cilt, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya, 2000, s. 322; Bârihüdâ Tanrıkorur, "Gelibolu Mevlevîhânesi", *İslam Ansiklopedisi*, 14, İstanbul, 1996, s. 7; Yazıcı Gülgün Erişen, *Gelibolu Mevlevîhanesi ve Gelibolu'da Mevlevilik*, Çanakkale Kitaplığı, İstanbul, 2010, s. 19-20.

36 Burhaneddin Dede ile ilgili bilgi için bkz. Ahmet Süheyl Ünver, "Osmanlı İmparatorluğu Mevlevîhâneleri ve Son Şeyhleri", *Mevlânâ Güldestesi*, Konya, 1964, s. 34; Yazıcı Gülgün Erişen, *Gelibolu Mevlevîhanesi ve Gelibolu'da Mevlevilik*, Çanakkale Kitaplığı, İstanbul, 2010, s. 69-72

37 Gülgün Erişen Yazıcı, *Gelibolu Mevlevîhanesi ve Gelibolu'da Mevlevilik*, Çanakkale Kitaplığı, İstanbul, 2010, s. 20.

38 Sezai Küçük, *XIX. Yüzyılda Mevlevilik ve Mevleviler*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2000, s. 196.

Bu iki farklı gibi görünen bilgi, Ağazâde Mehmed Hakîki Dede Gelibolu’ya ilk gelişiinde Solakzâde Mehmed Ağa Mescidi odalarında irşada başladığı ancak mekânların yetersiz kalması üzerine Ahi Devle Zaviyesi’ne geçtiği ve zaman içinde zaviyenin de ihtiyacı karşılamaması üzerine Mevlevihane’nin inşa ettirildiği şekilde yorumlanır.³⁹

Yapıya ait ilk el kaynaklar arasında yer alan ünlü seyyah Evliya Çelebi (1611-1682) *Seyahatname*’sinde mevlevihanenin bu dönemdeki durumuyla ilgili ayrıntılı bilgiler aktarır. Seyyah, “Gelibolu’da pek çok derviş tekkesinin bulunduğunu ama hepsinden mamur ve süslüsünün Celâleddîn-i Rûmî âsitâne tekkesi olduğunu ve Anadolu’da böyle güzelinin olmadığını” söyler. Evliya Çelebi, külliye olarak tasarlanmış yapı topluluğunda “yetmiş seksen derviş hücresi, mutfak, kiler ve semâhane ile düzenlendiğini” ifade eder.⁴⁰

Yapı zaman içinde onarımlar ve genişletmeler görmüştür. 1766’daki Gelibolu’daki büyük depremde bir yıl sonra III. Mustafa döneminde (1717-1774) onarılan yapının⁴¹ keşif raporunda külliyenin bu dönemdeki durumu açık olarak tanımlanmıştır. Buna göre külliyenin en önemli yapısı olan semâhane-türbe küfeki taşından minareli, çatısı kiremit kaplı ve bakırdan alemli ve ahşap tavanlıdır. İki katlı semâhanenin meydanı, mahfil, mahfile çıkılan merdivenler ve kürsü ahşaptan yapılmıştır. Semâhanenin üst katının giriş kapısının saçaklı ve duvarlarının nakışlı olduğu; yapının bir yanında kadınlar mahfili, divanhane, ocaklı köşk, cephesi musluklu, alt kısmı dolma tahtalı derviş hücresiyle şeyhe ait sofalı iki oda ve kütüphanenin olduğu anlaşılmaktadır.⁴² Külliye ardından III. Selim (1761-1808) döneminde 1805 yılında Kalyoncuzâde Mustafa Ağa tarafından tamir ettirilmiştir.⁴³ Sultan II. Mahmud’un

39 Nazif Öztürk, “Evkaf Arşiv Vesikalarında Gelibolu Mevlevihanesi”, *Mevlâna Celâleddin Rûmî 800. Yıl*, Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, Ankara, 2007, s. 101.

40 Evliya Çelebi, *Seyahatnamesi* (haz. Yücel Dağlı-Seyit Ali Kahraman- İbrahim Sezgin), 5. Kitap, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001, s. 163. Evliya Çelebi aynı zamanda Ağazâde Mehmed Hakîki Dede’yi ziyaretini de “Ve ziyaret-i eş-Şeyh Ağazade Efendi” başlığı altında verir. Evliya Çelebi, *Seyahatnamesi* (haz. Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, İbrahim Sezgin), 5. Kitap, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001, s. 166.

41 Osman Ülkü, Başbakanlık Arşivleri, M.A. Defteri. Numara 65/6 ve 65/8. 19 II Tarih ve 90 Numaralı 1912 Tarihli Arşiv Belgeleri üzerinden bu onarımdan söz eder. Osman Ülkü, “Gelibolu Mevlevihanesi”, *Atatürk Üniversitesi Güzel sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 4, 1998, s.189. Ayrıca Gülgün Erişen Yazıcı ve Bârihüdâ Tanrıkorur tamirata ilişkin olarak BA, MAD, NR. 3160, s. 618-619; Cevdet Evkaf, 461/23342 belgelerini zikreder. Bu belgelerle ilgili bilgi için bkz. Gülgün Erişen Yazıcı, *Gelibolu Mevlevihanesi ve Gelibolu’da Mevlevilik*, Çanakkale Kitaplığı, İstanbul, 2010, s. 82; Bârihüdâ Tanrıkorur, *Türkiye Mevlevihanelerinin Mimari Özellikleri*, I-II-III Cilt, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya, 2000, s. 323.

42 Nazif Öztürk, “Evkaf Arşiv Vesikalarında Gelibolu Mevlevihanesi”, *Mevlâna Celâleddin Rûmî 800. Yıl*, Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, Ankara, 2007, s. 98, 104; Bârihüdâ Tanrıkorur, *Türkiye Mevlevihanelerinin Mimari Özellikleri*, I-II-III Cilt, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya, 2000, s. 323.

43 Bârihüdâ Tanrıkorur, *Türkiye Mevlevihanelerinin Mimari Özellikleri*, I-II-III Cilt, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya, 2000, s. 323; Bârihüdâ Tanrıkorur,

(1785-1839) da Gelibolu Mevlevîhânesi'nin tamir masrafları için taâmiyye tahsis ettiği bilinir.⁴⁴ Sultan ayrıca Biga Sancağı'nın Lapseki'ye bağlı Güreci Karyesi'ni; Sultan Abdülmecid (1823-1861) de Çamhas ve Çeltikçi tumarlarını mevlevîhaneye verir.⁴⁵ Sultan Abdülmecid döneminde Hüseyin Azmî Dede'nin şeyhliği sırasında yeniden inşa edilircesine tekrar onarılan yapılar, aynı zamanda genişletilmiştir. Bu onarıma ait 1840-1841 tarihli kitabe doğu kapı üzerinde yer alır.⁴⁶ Bu döneme ait 1850-51 tarihli, Melek Ahmed Paşa'nın torunu ta'lik hat ustalarından Ali Haydar Bey'in (1802-1870)⁴⁷ elinden çıkan diğer bir onarım kitabesi ise batıdaki kapı üzerindedir.⁴⁸ Semâhane-türbe yapısı, günümüzde özellikle cephe tasarımı ve mimari elemanlarıyla bu dönemin özelliklerini taşımaktadır.

"Gelibolu Mevlevîhânesi", İslam Ansiklopedisi, 14, İstanbul, 1996, s. 7; Gülgün Erişen Yazıcı, *Gelibolu Mevlevîhanesi ve Gelibolu'da Mevlevîlik*, Çanakkale Kitaplığı, İstanbul, 2010, s. 82. Yazarlar bu tamiratla ilgili BOA, Cevdet Evkaf, 734 belgesini gösterir.

- 44 Ekrem Özer, *Osmanlı'da Tekke ve Tarikat Islahâtı (II. Mahmud Dönemi ve Sonrası)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum, 2007, s. 109. Bu onarım sırasında yapının uğradığı değişiklikler konusunda bilgiye ulaşılammıştır.
- 45 Nazif Öztürk, "Evkaf Arşiv Vesikalarında Gelibolu Mevlevîhanesi", *Mevlâna Celâleddin Rûmî 800. Yıl*, Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, Ankara, 2007, s. 100; Bârihüdâ Tanrıkorur, "Gelibolu Mevlevîhânesi", İslam Ansiklopedisi, 14, İstanbul, 1996, s. 7; Bârihüdâ Tanrıkorur, *Türkiye Mevlevîhanelerinin Mimari Özellikleri*, I-II-III Cilt, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya, 2000, s. 323.
- 46 Bu kitabe için bkz. Orhan Altuğ, "Mevlevîhanelerde Hat Sanatı ve Gelibolu Mevlevîhanesi Yazıları", *Uluslararası Düşünce ve Sanatta Mevlana Sempozyum Bildirileri*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 25-28 Mayıs 2006, İstanbul, 2006, s. 546-547; Nazif Öztürk, "Evkaf Arşiv Vesikalarında Gelibolu Mevlevîhanesi", *Mevlâna Celâleddin Rûmî 800. Yıl*, Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, Ankara, 2007, s. 104; Bârihüdâ Tanrıkorur, *Türkiye Mevlevîhanelerinin Mimari Özellikleri*, I-II-III Cilt, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya, 2000, s. 330; Gülgün Erişen Yazıcı, *Gelibolu Mevlevîhanesi ve Gelibolu'da Mevlevîlik*, Çanakkale Kitaplığı, İstanbul, 2010, s. 82-83. Son yazar, aynı yayınında bu tamiratla ilgili olarak BA, A.MKT, MH, 20-8; VGMA, D. 725, s. 492-493 belgelerini zikreder.
- 47 Hattatla ilgili bilgi için bkz. Ali Alpaslan, *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999, s. 178; Alpaslan Ali, "Türk Yazı Sanatı ve Mevlevîlik", *Türk Hattatları XV. Yüzyıldan Günümüze Kadar Gelmiş Ünlü Hattatların Hayatları ve Yazılarından Örnekler*, (Haz. Şevket Rado), Yayın Matbaacılık, İstanbul, 1984, s. 215; Süleyman Berk, İstanbul'un 100 Hattatı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul, 2012, s. 111; Tanju Cantay, "19. Yüzyılın Usta Bir Hattatı Ali Haydar Bey", *Tarih ve Toplum Dergisi*, 9, Nisan, 52, 1988, s. 206-208; İnal İbnülemin Mahmud Kemal, *Son Hattatlar*, Maarif Vekillliği, İstanbul, 1955, s. 542; Muhittin Serin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul, 1999, s. 303
- 48 Kitabe için bkz. Orhan Altuğ, "Mevlevîhanelerde Hat Sanatı ve Gelibolu Mevlevîhanesi Yazıları", *Uluslararası Düşünce ve Sanatta Mevlana Sempozyum Bildirileri*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 25-28 Mayıs 2006, İstanbul, 2006, s. 548-549; Nazif Öztürk, "Evkaf Arşiv Vesikalarında Gelibolu Mevlevîhanesi", *Mevlâna Celâleddin Rûmî 800. Yıl*, Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, Ankara, 2007, s. 105; Bârihüdâ Tanrıkorur, *Türkiye Mevlevîhanelerinin Mimari Özellikleri*, I-II-III Cilt, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya, 2000, s. 330-331; Gülgün Erişen Yazıcı, *Gelibolu Mevlevîhanesi ve Gelibolu'da Mevlevîlik*, Çanakkale Kitaplığı, İstanbul, 2010, s. 82-83.

Semâhane-türbe kapısı üzerindeki 1899-1900 yılında II. Abdülhamid döneminde (1842-1918) tamiratının bitirildiğine dair Vasfî isimli şairin yazdığı bir başka onarım kitabesi yer alır.⁴⁹ Bu kitabeden yapıların genişletme işinin Mustafa Dâniş Dede’nin şeyhliğinden son postnişin Burhaneddin Dede’nin dönemine dek sürdüğü, ayrıca kitabenin hattatının ta’lik hatta ustalaşan Hulûsi Efendi (Mehmed Hulûsi Yazgan) (1869-1940) olduğu anlaşılır.⁵⁰ Aynı zamanda mesnevîhan olan Hulûsi Efendi’nin mihrapta da Kur’an’dan alınan bir hattı vardır.⁵¹

49 Kitabe için bkz. Orhan Altuğ, “Mevlevihanelerde Hat Sanatı ve Gelibolu Mevlevihanesi Yazıları”, *Uluslararası Düşünce ve Sanatta Mevlana Sempozyum Bildirileri*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 25-28 Mayıs 2006, İstanbul, 2006, s. 549-551; Nazif Öztürk, “Evkaf Arşiv Vesikalarında Gelibolu Mevlevihanesi”, *Mevlâna Celâleddin Rûmî 800. Yıl*, Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, Ankara, 2007, s. 105; Aydın Seçkin, “Türkiye’deki Önemli Mevlevihâneler ve Mevlevihânelerin Yaşatılmasında Vakıflar Genel Müdürlüğünün Rolü”, *Dünyada Mevlana İzleri Uluslararası Sempozyumu, Bildiriler*, SÜMAM Yayınları, Konya, 2010, s. 14. Yapının onarım kitabesi için bkz. Kitabe için bkz. Tanrıkorur Bârihüdâ, *Türkiye Mevlevihanelerinin Mimari Özellikleri*, I-II-III Cilt, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya, 2000, s. 331-332; Gülgün Erişen Yazıcı, *Gelibolu Mevlevihanesi ve Gelibolu’da Mevlevilik*, Çanakkale Kitaplığı, İstanbul, 2010, s. 85. II. Abdülhamid döneminde Gelibolu dışında pek çok tekkenin inşa edildiği aynı zamanda tamir edildiği bilinmektedir. Bu faaliyetlerin İstanbul’daki durumu için bkz. Nurcan Yazıcı, “Tebrik-Nâme-i Millî’ye Göre II. Abdülhamid’in İstanbul’daki İmar Faaliyetleri II: Tekkeler”, *XIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, (ed. Kadir Pektaş-Saim Cirtil ve diğ.), Pamukkale Üniversitesi, İstanbul, 2011, s. 707-719.

50 Hattatla ilgili bilgi için bkz. Ali Alpaslan, “Türk Yazı Sanatı ve Mevlevilik”, *Türk Hattatları XV: Yüzyıldan Günümüze Kadar Gelmiş Ünlü Hattatların Hayatları ve Yazılarından Örnekler*, (Haz. Şevket Rado), Yayın Matbaacılık, İstanbul, 1984, s. 252; Süleyman Berk, İstanbul’un 100 Hattatı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul, 2012, s. 153; Derman Uğur, “Mevlevilik ve Hat Sanatı”, *Aşk Ocağında Can Olmak*, (Haz. Ekrem Işın), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2007, s. 191-193; İnal İbnül Emin Mahmud Kemal, *Son Hattatlar*, Maarif Basımevi, İstanbul, 1955, s. 553-554; Muhittin Serin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul, 1999, s. 307-310; Ahmet Süheyl Ünver, *Hattat Mehmed Hulûsi, 1869-8/1/1940*, Kemal Matbaası, İstanbul, 1958.

51 Bu hat için bkz. Orhan Altuğ, “Mevlevihanelerde Hat Sanatı ve Gelibolu Mevlevihanesi Yazıları”, *Uluslararası Düşünce ve Sanatta Mevlana Sempozyum Bildirileri*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 25-28 Mayıs 2006, İstanbul, 2006, s. 557.

Yapının son onarımını gösteren kitabe, yine Sultan II. Abdülhamid dönemine aittir⁵² ve batı portalın arkasındadır. Kitabeyi yazan Enver adlı şairin mısralarının sonunda 1908 tarihi okunur.⁵³

Mevlevîhanenin son postnişini Burhaneddin Dede I. Dünya savaşı (1914-1918) sırasında dervişleriyle birlikte IV. Ordunun emrinde bulunan Mevlevî Alayı'na katılmış ve üç yıl Şam'da bulunmuştur.⁵⁴ Bu dönemde Gelibolu Yarımadası askeri alan ilan edilerek seferberlik kurallarına uygun olarak Mevlevîhane ile birlikte başka yapılar da Milli Savunmanın emrine verilmiştir. Bundan sonra yapı cephanelik olarak kullanılmıştır. II. Dünya Savaşı (1942-1945) yıllarında ise Mevlevîhanenin semahane-türbe kısmı yeni kullanım amacına uygun olarak ahşap kirişlerin taşıdığı mahfiller, mahfillere çıkışı sağlayan merdivenler ve semahanenin zeminindeki tahta kaplamaları sökülerek betonla kaplanmıştır. Türbe kısmında Ağazâde Mehmed Dede'nin sandukası kaldırılarak zemin toprak olarak bırakılmış; kuzeydeki semahane kapısı beton briketle örülerek semahanenin mahfillerine çıkan iki merdiven arasındaki alan gözetleme kulesi haline getirilmiştir.⁵⁵

52 Başbakanlık Osmanlı arşivinde Mevlevîhane'nin II. Abdülhamid dönemindeki onarımlarına ilişkin üç belge bulunur. Bunların ilk ikisi 1266 H./ 1849-1850 M. tarihlidir. İlki MKT MHM Dosya no. 20, Gömlek 8'deki Tamir edilecek olan Gelibolu Mevlevîhanesi'nin keşif ve muayenesiyle yapılacak masrafları bildiren bir defterin hazırlanıp gönderilmesi ile ilgilidir. Diğeri İMVL Dosya no 171, gömlek no 5092 ve Gelibolu Mevlevîhanesi'nin tamirine dairdir. Bu döneme ait diğer bir belge 1267 H./ 1850-1851 M. tarihlidir. MKT. MHM dosya no 20, gömlek no 9'a kayıtlı belge, Gelibolu Mevlevîhaneleri'nin tamiri ve masraflarının tedariki hakkındadır. Bu belgelerde yapının onarımı sırasında mimarisine yönelik veya kullanılan malzeme hakkında bir bilgiye rastlanamamakla birlikte, son belgede yapılan onarım masraflarının keşif bedelinden fazla olarak çıkmasının sebebinin tezyinat ile uğraşılması olduğu yazılır. Bu olasılıkla semahanenin kubbe ve eteğinde yer alan kalemişi süslemeler ve hatlardır. Ancak yapılan işin niteliği konusunda bilgi verilmemiştir. Bu belgeleri okuyarak yorumlayan Sayın Prof. Dr. Gülgün Erişen Yazıcı'ya teşekkürlerimi sunarım.

53 Hulusi Efendi'nin, Vasfi ve Enver adlı şairlerin kitabeleri için bkz. Orhan Altuğ, "Mevlevîhanelerde Hat Sanatı ve Gelibolu Mevlevîhanesi Yazıları", *Uluslararası Düşünce ve Sanatta Mevlana Sempozyum Bildirileri*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 25-28 Mayıs 2006, İstanbul, 2006, s. 552-553; Öztürk Nazif, "Evkaf Arşiv Vesikalarında Gelibolu Mevlevîhanesi", *Mevlâna Celâleddin Rûmî 800. Yıl*, Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, Ankara, 2007, s. 105; Bârihüdâ Tanrıkorur, *Türkiye Mevlevîhanelerinin Mimari Özellikleri*, I-II-III Cilt, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya, 2000, s. 323-333; Gülgün Erişen Yazıcı, *Gelibolu Mevlevîhanesi ve Gelibolu'da Mevlevîlik*, Çanakkale Kitaplığı, İstanbul, 2010, s. 85-87.

54 Nazif Öztürk, "Evkaf Arşiv Vesikalarında Gelibolu Mevlevîhanesi", *Mevlâna Celâleddin Rûmî 800. Yıl*, Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, Ankara, 2007, s. 106.

55 Ali Bayramoğlu, "Tel Örgüler Arasında Bir Mevlevîhane", *Nokta*, 24 Mart 1991, s. 72-73; Işın Ekrem, "Gelibolu Mevlevîhanesi", *Aşklar Savaşlar Kahramanlar ve Çanakkale*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2013, s. 340; Nazif Öztürk, "Evkaf Arşiv Vesikalarında Gelibolu Mevlevîhanesi", *Mevlâna Celâleddin Rûmî 800. Yıl*, Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, Ankara, 2007, s. 106; Bârihüdâ Tanrıkorur, *Türkiye Mevlevîhanelerinin Mimari Özellikleri*, I-II-III Cilt, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya, 2000, s. 327.

Semâhane-türbe yapısının 1980’den önce çatısının tamir edilerek Marsilya kiremidisiyle örtüldüğü ve güney cephesinin kesme taşla yeniden kaplandığı bilinir.⁵⁶ Ayrıca semâhanenin batıdaki alt ve üst mahfel kapıları pencereye dönüştürülerek, pencerelere de petek revzen ve korkuluklar takılmıştır.⁵⁷ 1920’de Yunan işgali sırasında cephanelik olarak kullanılan yapı, haziresiyle birlikte zarar görmüştür.⁵⁸ Mevlevîhânenin mülkiyeti 1994 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğüne geçmiştir; 1994-1996’da ardından 1999-2005 yıllarında restore edilerek ziyarete açılmıştır.⁵⁹ Bugün Evliya Çelebi’nin bahsettiği külliyedeki yapıların çoğu günümüze ulaşamamış; sadece semâhane-türbe ile iki portal ayakta kalabilmiştir. Yapı günümüzde semâ törenlerinin, çeşitli sohbetlerin ve Mesnevî okumaları gibi etkinliklerin yapıldığı bir kültür merkezidir.

Mevlevîhanenin en önemli yapısını oluşturan türbe-semâhane⁶⁰ dikdörtgen planlıdır ve tek bir mekân içinde yanyana tasarlanmalarıyla geleneksel şemayı devam ettirir (**Res. 2**). Türbenin merkezinde, asimetrik yerleştirilmiş altı sütunun taşıdığı bir kubbe yer alır (**Res. 3**). Güneyde ise, bir kapı ve iki yanında simetrik birer dikdörtgen pencere bulunur. Doğuda altı, kuzeyde üç dikdörtgen pencere açıklığı görülür. Günümüzde doğudaki dikdörtgen planlı türbe kısmında, mevlevîhanenin ileri gelenlerine ait mezar taşları sergilenmektedir.

Türbenin batısında semâhane yer alır (**Res. 4**) ve türbe gibi dikdörtgen plan şemasını yansıtır. Semâ töreninin yapıldığı dokuzgen alan, dönemin süsleme karakterine uygun düşen korint başlıklı (**Res. 5**) birbirine yuvarlak kemerlerle bağlı dokuz sütunun taşıdığı bir kubbeyle örtülmüştür (**Res. 6**). Türbe ve semâ alanının kubbeleri dışında, semâhane-türbe yapısının dört köşesinde birer; mihrap önünde, mihrap duvarına paralel yan yana iki kubbe daha örtü sistemini oluşturur. Kubbelere arasındaki alanlar düz tavadır. Yapı dışarıdan ise, kiremit kaplı kırma çatı ile örtülüdür.

Semâhaneye giriş, batıdan iki ve kuzeyden bir kapı ile sağlanır. Batıdaki kapılar üst kattaki mahfillere çıkar. Semâhanenin kuzey ve güney duvarında üç, batıda dört dikdörtgen pencere açıklığı bulunur. Semâ töreninin yapıldığı alanın zemini ahşaptır ve alçak bir korkulukla kuşatılmıştır. Asma kattaki ahşap mahfile kuzeyden çıkılır (**Res. 7**).

56 Bârihüdâ Tanrıkorur, “Gelibolu Mevlevîhânesi”, *İslam Ansiklopedisi*, 14, İstanbul, 1996, s. 8; Bârihüdâ Tanrıkorur, *Türkiye Mevlevîhanelerinin Mimari Özellikleri*, I-II-III Cilt, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya, 2000, s. 325

57 Osman Ülkü, “Gelibolu Mevlevîhanesi”, *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 4, 1998, s. 190.

58 Bârihüdâ Tanrıkorur, “Gelibolu Mevlevîhânesi”, *İslam Ansiklopedisi*, 14, İstanbul, 1996, s. 8.

59 Aydın Seçkin, “Türkiye’deki Önemli Mevlevîhâneler ve Mevlevîhânelerin Yaşatılmasında Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün Rolü”, *Dünyada Mevlana İzleri Uluslararası Sempozyumu, Bildiriler*, SÜMAM Yayınları, 2010, s. 14; Ali Osman Uysal, “Gelibolu ve Çevresindeki Türk Eserleri Hakkında Tespitler”, *Gelibolu Değerleri Sempozyumu*, 27-28 Ağustos 2008, Çanakkale, 2008, s. 108.

60 Semâhane, mevlevîhanelerin en önemli birimini oluşturur. Bu konuda geniş bilgi için bkz. Bârihüdâ Tanrıkorur, “Mevlevî Tekkesinin Kalbi: Semâhane”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2, Konya 1996, s. 207-215.

Semâhanenin kuzey kapısı ekseninde yer alan mermer mihrabın nişi yarım yuvarlaktır (**Res. 8**). Sekiz sıra mukarnaslı kavsara, dışarıdan çeşitli genişlikte altı sıra bitkisel ve geometrik bezemeli silmelerle kuşatılmıştır. Kavsara dışarıdan üç dilimli kemer biçimindedir. Yanlarda ikili sütunce düzenlemesi ile kavsara arasında oluşan köşeliklerde güneş motifi yer alır. Sütuncelerin üst kısmına yerleştirilmiş, dikdörtgen biçimli kitabede Hulusi Efendi'nin hattı vardır. Mihrap dikdörtgen bir tepelikle sonlanır. Mihrap nişinde yer alan perde motifi, Osmanlı süsleme sanatında III. Selim döneminden itibaren görülmeye başlanmış; ardından II. Mahmud, Sultan Abdülmecid ve Sultan Abdülhamid dönemlerinde de sevilerek sıklıkla kullanılmıştır⁶¹ (**Res. 9**).

Mezârhanenin en çarpıcı cephesi batıdadır ve buradaki iki kapıya ulaşan, ovalle yakın merdiven düzenlemesi Barok mimaride sıklıkla kullanılan formlardan birine gönderme yapar (**Res. 10**). Yapının tüm cephelerinde Tanzimat döneminin (1860-20. yüzyıl başı) özelliklerini sunan bir tasarım göze çarpar. Cephe, yatay bir silme ile iki bölüme ayrılmıştır. Her iki bölümde de pencere ve kapıları birbirinden ayıran alt kısımda plastr, üst kısımda sütunceler kullanılmıştır. Sütunceler dönem anlayışına uygun düşen korint başlıklar içerir. Her iki kısımdaki pencereler neo-klasik üslubu çağrıştıracak şekilde dikdörtgendir ve üçgen alınlıkları bulunur. Buna ilaveten üst kısımda, pencerelerin üçgen alınlıkları üzerinde üç dilimli dalgalı bir hat oluşturarak, sütunceleri birbirine bağlayan bir düzenleme cepheyi hareketlendirir.

Doğu ve batıdaki portallerin düzenlemeleri de bu dönem mimari süsleme anlayışını ortaya koyar. Batıdaki portalde, tuğla ve mermerden yuvarlak kemerli bir giriş; iki yanda volüt ve kenger yapraklarıyla oluşan korint başlıklı, ince sütuncelerle yapılan düzenleme görülür. Portal, sade fakat anıtsal bir görünüm sunar (**Res. 11**).

Mermer ve kesme taş kullanılan doğu portalde dikdörtgen girişin iki yanda plasterlerle sağlanan sade bir tasarım vardır. Mihrapta da olduğu gibi buradaki kitabenin merkezinde güneş motifi yer alır. II. Mahmud döneminde görülmeye başlanan güneş motifi Ampir üslubun önemli bir süsleme elemanı olarak karşımıza çıkar (**Res. 12**).⁶²

Kuzey ve güney cümle kapıları da benzer anlayışı devam ettirir. Kapılar sütunce ve plastr düzenlemesiyle sade ve ağırbaşlı havadadır. Güney kapıda ayrıca bir süsleme dikkat çeker. Kitabenin iki yanında yer alan vazodan çıkan çiçek buketi de Sultan Abdülmecid Dönemi'nin süsleme üslubunu yansıtır (**Res. 13**).

61 Bu motifin Topkapı sarayında ve diğer yapılarıdaki duvar resmi örnekleri için bkz. Günsel Renda, *Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı 1700-1850*, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1977, s. 94-95, 136, 147, 156.

62 Ampir üslupla ilgili bilgi için bkz. Günkut Akın, "Tanzimat ve Bir Aydınlanma Simgesi", *Osman Hamdi Bey ve Dönemi Sempozyumu, 17-18 Aralık 1992*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1993, s. 123-133; Celal Esad Arseven, "Türk Ampir Üslubu", *Sanat Ansiklopedisi*, 1, MEB Yayınları, İstanbul, 1983, s. 60-62; Ayla Ödekan, "Ampir Üslubu", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, 1, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayını, İstanbul, 1993, s.247-249.

Düzgün ve kabayonu kesme taş, tuğla, mermer ve ahşap ile inşa edilen semâhane-türbe yapısında ve portallerde, dönem zevkine uygun süslemeler göze çarpar. Taş ve mermer süsleme cephelerde, portal ve cümle kapılarında; ayrıca iç mekânda mihrap ve sütun-sütuncelerde yoğunlaşır. Yanısıra mihrap, kubbeler ve pencere çerçevelerinde kalemişleri ile semâ alanı örten kubbenin eteğinde mesneviden alınmış beyitleri içeren yatay ovale yakın kartuşlar içindeki hatlar yer alır (**Res. 14**). Bu hatlar son restorasyon sırasında yenilenmiştir.⁶³ Bu restorasyonlarda yapıya ilişkin başka sıkıntılar da olduğu anlaşılmaktadır.⁶⁴

Semâhane-türbe yapısında çalışan ustalar konusuna dair bir belgeye raslanmamıştır. Ancak inşa sırasında yerli gayrimüslim ustaların çalışmış olduğu görüşü akla yatkındır.⁶⁵

Mevlevîhane gerek mimari kurgusu gerek süslemesiyle Ampir, Neo-Klasik ve Barok düzenlemelere gönderme yaparak Sultan Abdülmecid ve II. Abdülhamid döneminde iyice etkinleşen eklektik (seçmeci) süsleme anlayışını ortaya koyar.

Osmanlı Mimarisinde Batılılaşma dönemi olarak tanımlanan dönemden itibaren Batı kökenli üsluplar görülmeye başlamış ve bu etkiler 1920’lerde Ulusal Mimarlık dönemine kadar devam etmiştir. Bunlar içinde Barok, Ampir, Art-Nouveau (Jugendstil), Neo-Klasik, Neo-Gotik gibi üsluplar özellikle mimari süslemede cephe, sütun, sütunce, pencere, alınlık, merdiven gibi mimari elemanlarda kullanılmıştır. Aynı zamanda bu üslupların bir arada tasarlanmasıyla “Eklektik veya seçmeci” olarak tanımlanan bir tarz da gelişmiştir. Sultan Abdülmecid ve II. Abdülhamid dönemlerinde Batı kaynaklı üsluplarla doğulu mimari ve süsleme elemanlarının bir arada kullanılması da dikkat çeken bir noktadır.⁶⁶

63 Sözkonusu hatların bu restorasyon sırasında özgün haline uyulmaksızın yenilediği anlaşılmaktadır. Bu konuda geniş bilgi için bkz. Orhan Altuğ, “Mevlevîhanelerde Hat Sanatı ve Gelibolu Mevlevîhanesi Yazıları”, *Uluslararası Düşünce ve Sanatta Mevlana Sempozyum Bildirileri*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 25-28 Mayıs 2006, İstanbul, 2006, s. 556; Orhan Altuğ, “Gelibolu Mevlevîhanesi Kubbe Kuşağında Yer Alan Ta’lik Hatların Restorasyon Sonrası Durumu ve Yazıların Yeniden Yazılması İçin Uygulamalı Öneriler”, *Gelibolu Değerleri Sempozyumu 27–28 Ağustos 2008*, Boğaz Matbaası, Çanakkale, 2008, s. 167-190; Metin Erkan Kafkas, “Gelibolu Mevlevîhanesi İç Mimari Tezyinat Programı”, *Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat-Tasarım Dergisi*, cilt 1, sayı 1, 2010, s. 61-70.

64 Yapının özellikle iç tesisatı ile ilgili sıkıntılar konusunda bkz. Deniz Demirarslan, “Mekân Tasarım Özellikleri Açısından Gelibolu Mevlevîhanesi”, *Türk Kültürü Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 72, Ankara, 2014, s. 67.

65 Bârihüdâ Tanrıkorur, *Türkiye Mevlevîhanelerinin Mimari Özellikleri*, I-II-III Cilt, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya, 2000, s. 329. Yazar, türbe-semâhane ve portaller ile aynı tarihlerde İstanbul’da inşa edilen Dolmabahçe Camii ve Sarayı yanı sıra Ortaköy Camii ile benzerlikler kurar. Tanrıkorur Gelibolu Mevlevîhanesini de, bu yapıların mimarı Balyan ailesine yakın tarzda çalışan başka mimarlar tarafından Ermeni veya Rum ustalarca yapılmış olabileceğini belirtir.

66 Batılılaşma Dönemi’nden I. Ulusal Mimarlık Dönemi’ne kadar Osmanlı Mimarisinde gelişen üsluplarla ilgili temel yayınlar için bkz. Ayda Arel, *Onsekizinci Yüzyıl İstanbul Mimarisinde Batılılaşma*

Sahip olduğu geniş arazi ve türbe-semâhane yapısıyla anıtsal bir örnek oluşturan mevlevîhane, her ne kadar 19. yüzyıl sonu 20. yüzyıl başlarının Batı kaynaklı üslubunu özellikle cephelerde mimari eleman ve süsleme programında yansıtısa da, türbe-semâ töreni alanının dikdörtgen plan şeması, çokgen biçimli semâhane düzenlemesi, kiremit kaplı kırma çatı örtüsü, kalemîşi süslemeleri ve hüsn-ü hatlarıyla, geleneksel mevlevîhane tasarımını devam ettirir. Süslemeler sözkonusu olduğunda kubbe içi, eteği ve pencere çerçevelerindeki kalemîşlerinin gölgeli boyanması, üç boyutlu kabartma görünümü vermesi; özellikle Avrupa kökenli C, S kıvrımlı ve hacimli natüralist bitkisel bezeme kullanımıyla üslup olarak Batı karakterli görünmektedir. Ancak türbenin kubbe eteğindeki palmet dizileri gibi klasik Türk-İslam süsleme sanatlarındaki motiflerin yer alması yapının geleneksel yanını ortaya koymaktadır.

Semâhane-türbe yapısının özellikle semâhane düzenlemesi bakımından en yakın örneği günümüzde İstanbul'da Divan Edebiyatı Müzesi adıyla da bilinen Galata Mevlevîhanesidir Gelibolu Mevlevîhanesi'nde semâ alanında dokuzgen plan uygulanırken, Galata Mevlevîhanesi'nde sekizgen tercih edilmiştir (**Res. 15**). Bu yakınlık başkent-taşra, başka bir deyişle İstanbul-Gelibolu arasındaki sanatsal bağlantılara işaret eder. Her ne kadar yapının banisi Ağazâde Mehmed Hakîki Dede'nin mevlevîhanenin yapım aşamasında tasarıma olan katkısı bilinmiyorsa da, kendisinin İstanbul'da bir süre kaldığı ve buradaki diğer mevlevîhanelerle ilişki içinde olduğu bilinir. Bu noktada Mehmed Hakîki Dede'nin İstanbul'la olan yakınlığının Gelibolu'da kendisi adına inşa edilen yapısına yansdığı düşünülebilir.

Süreci, İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1975; Betül Bakır, *Mimaride Rönesans ve Barok Osmanlı Başkenti İstanbul'da Etkileri*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2003; Afife Batur, "Batılılaşma Döneminde Osmanlı Mimarlığı", *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, 4, İstanbul, 1985, s. 1038-1067; Çelik Gözde, İstanbul'da 19. Yüzyıl Abdülmecit Camileri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2000; Abdullah Şevki Duymaz, *II. Abdülhamid Dönemi İmar Faaliyetleri (Türkiye Örnekleri)*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Isparta, 2003, s. 72-81; Semavi Eyice, "Batı Sanat Akımlarının Değiştirdiği Osmanlı Dönemi Türk Sanatı", *Türkler*, c. 15, (ed. Hasan Celal Güzel), Ankara 2002, s. 284-309; Eyice Semavi, "XVIII. Yüzyılda Türk Sanatı ve Türk Mimarisinde Avrupa Neo-Klasik Üslubu", *Sanat Tarihi Yıllığı*, IX-X, 1981, s. 163- 189; İnci Nurcan, "18. Yüzyılda İstanbul Camilerine Batı Etkisiyle Gelen Yenilikler", *Vakıflar Dergisi*, XIX, 1985, s. 223-236; Doğan Kuban, "Osmanlı Mimarisinde Barok ve Rokoko", *Türk ve İslam Sanatı Üzerine Denemeler*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1982, s. 115-122; Doğan Kuban, *Türk Barok Mimarisi Hakkında Bir Deneme*, İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1954; Nasır Ayşe, *Türk Mimarlığında Yabancı Mimarlar*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul, 1991; Zeynep Nayır, *Osmanlı Mimarlığında Sultan Ahmet Külliyesi ve Sonrası*, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1975; Necla Arslan Sevin, "Batılılaşma Dönemi Osmanlı Sarayları", *Türkler*, (ed. Hasan Celal Güzel), c. 15, Ankara 2002, s. 374-381; Sözen Metin, *Türk Mimarisinin Gelişimi ve Mimar Sinan*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 1975, s. 249-352; Pars Tuğlacı, *Osmanlı Mimarlığında Batılılaşma Dönemi ve Balyan Ailesi*, İnkılâp ve Aka İstanbul, 1981; Neşe Yıldırım, İstanbul'da II. Abdülhamid Dönemi (1876-1908) Mimarisi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul, 1989, s. 49-54; Yıldırım Neşe, "II. Abdülhamid Dönemi Mimarlığı", *Türkler*, (ed. Hasan Celal Güzel), c. 15, Ankara 2002, s. 367- 374; Yavuz Yıldırım -Süha Özkan, "Osmanlı Mimarlığının Son Yılları", *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, 4, İstanbul 1985, s. 1078-1085.

Öte yandan yapının kitabelerinin dönemin ünlü hattatları tarafından İstanbul’da yazılması mevlevihaneyi ayrıca değerli kılmaktadır.⁶⁷ Mevlevihanenin haziresinde mevlevilere ait bazı mezartaşları da tespit edilmiştir.⁶⁸

2. 2. Eceabat-Kilitbahir Tâlib-i İrşâdî Dergâhı

Çanakkale’de etkin olan başka bir tarikat Halvetiliktir. Arapça bir kelime olan halvet, “ıssız yerde yalnız kalma, ıssız ve kapalı yer” anlamlarına gelir. Tasavvuf kültüründe ise “çileye”, yani “erbain çıkarmak” kavramına karşılık gelir. Dervişler çilehâne veya halvethane olarak tanımlanan küçük ve karanlık hücrelerde kırk gün süreyle çok az yemek ve uykuyla dua ederler.⁶⁹ Osmanlı toplumunda oldukça yaygın olan bu tarikatın kurucusu Şeyh Ömer Halvetî’dir (ö. 1351) ve kolları bakımında çok zengin bir tarikatır.⁷⁰ Halvetiliğe bağlı Uşşakîliğin İrşâdiyye (veya Talibîlik) kolu Çanakkale’nin Eceabat İlçesi Kilitbahir Köyü’nde faaliyette bulunmuştur. Uşşakîlik, Buhara’da doğan Hasan Hüsameddin Uşşakî (1475-1594) tarafından kurulmuştur. Hasan Hüsameddin Uşşakî tasavvufa yöneldiğinde mürşid edinmek üzere Anadolu’ya yola çıkmış; Erzincan’da Kübrevî tarikatından Şeyh Ahmed Semerkandî’den hilafet alarak 1523 civarında Uşak’a gelmiştir. Uşşakîlik Kübrevî, Nurbahşî ve Halvetî tarî-

67 Bârihüdâ Tanrıkorur, *Türkiye Mevlevihanelerinin Mimari Özellikleri*, I-II-III Cilt, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya, 2000, s. 326, 329.

68 Nasuhi Ünal Karaaslan -Gülğün Yazıcı, “Çanakkale Kültür Varlıkları (Gelibolu Kitabeleri) Envanteri 2004”, *TÜBA Kültür Envanteri Dergisi*, 4, Türkiye Bilimler Akademisi, İstanbul, 2005, s. 205; Yazıcı Gülğün Erişen, *Gelibolu Mevlevihanesi ve Gelibolu’da Mevlevilik*, Çanakkale Kitaplığı, İstanbul, 2010, s. 216-221.

69 Mustafa Aşkar, “Bir Türk Tarikatı Olarak Halvetiyye’nin Gelişimi ve Halvetiyye Silsilesinin Tahlili”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXXIX, 1999, s. 536; Ethem Cebecioğlu, *Hacı Bayramı Velî*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1991, s. 151; Süleyman Uludağ, “Halvet”, *İslam Ansiklopedisi*, 15, 1997, s. 386; Süleyman Uludağ, “Halvet”, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabalıcı, İstanbul, 2001, s. 156. Halvete girmenin adabı ile ilgili geniş bilgi için bkz. İhsan Soysaldı, “Halvet Kavramı Üzerine Bir Değerlendirme”, *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, yıl 8, sayı 19, 2007, s. 241-243.

70 Tarikatla ilgili geniş bilgi için bkz. Selçuk Eraydın, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1994, s. 388-403; İsmet Zeki Eyüboğlu, *Günün Işığında Tasavvuf Tarikatlar Mezhepler Tarihi*, İstanbul, Der Yayınları, 1997, s. 187-205; Abdülbaki Gölpınarlı, *Türkiye’de Mezhepler ve Tarikatlar*, İnkılap Yayınları, İstanbul, 1997, s. 204-214; Hans Joachim Kissling, “Aus der Geschichte des Chalvetijje-Ordens”, *Zeitschrift der Deutschen Mogenländischen Gesellschaft*, 103, 1953, s. 233-289; Hans Joachim Kissling, “Zur Geschichte des Derwischordens der Bajrämijje”, *Südstudien*, 15, 1956, s. 237-268; Hasan Küçük, *Osmanlı Devletini Tarih Sahnesine Çıkaran Kuvvetlerden Biri Tarikatlar ve Türkler Üzerindeki Müsbet Tesirleri*, Türdav Basım Yayın, İstanbul, 1976, s. 98-102; Ramazan Muslu, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (18. Yüzyıl)*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2004, s. 63-64; Yaşar Nuri Öztürk, *Tasavvufun Ruhunu ve Tarikatları*, Yeni Boyut, İstanbul, 1990, s. 334-341; Sadık Vicdani, *Tarikatlar ve Silsileleri (Tomar-ı Turuk-ı Aliyye)* (Yay. Haz. İrfan Gündüz), Enderun Kitabevi, İstanbul, 1995, s. 163-190; Süleyman Uludağ, “Halvetiyye”, *İslam Ansiklopedisi*, 15, 1997, s. 393-395; Necdet Yılmaz, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf Süfîler, Devlet ve Ulemâ (XVII. Yüzyıl)*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 2001, s. 53-66; Hür Mahmut Yücer, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (19. Yüzyıl)*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2003, s. 179-209.

katlerinin bileşimi olarak kabul edilmektedir. Bu tarikat İstanbul dışında Rumeli ve Batı Anadolu'da faaliyet göstermiştir. Uşşakîliğin Cahidî kolu ve Bektaşî etkilerinin ağır bastığı İrşâdîlik Çanakkale merkezli olarak Batı Anadolu'da etkin olmuştur.⁷¹

İrşâdîliğin kurucusu Tâlib-i İrşâdî (ö. 1881) 1819'da Tire-Bayındır'da dünyaya gelmiştir. İrşâdî, Uşşâkiyye'den Ömer Hulûsî ve Hüseyin Hakkî Efendilerle karşılaşmış ve kendilerinden etkilenmiştir.⁷² Hüseyin Vassaf *Sefîne-i Evliyâ-ı Ebrâr* adlı kitabında Tâlib-i İrşâdî'nin 1854'te yedi sene süreyle dağlarda, sahralarda inzivâ hayatı yaşadığını, saçını sakalını uzattığını, bu süre içerisinde bir hasır parçasına bürünmüş olarak şeyhi Hakkî Efendi'nin huzuruna geldiğini ve 1860'da Uşşâkiyye'nin İrşâdiyye kolunu kurduğunu yazar.⁷³ Yirmibir yıl Çanakkale, Gelibolu, Biga, Karabiğa, Çardak, Lapseki, Bayramiç, Kumkale, Balıkesir ve Edremit'te dolaşan⁷⁴ Tâlib-i İrşâdî'nin tasavvuf konulu birçok şiiri bulunmaktadır.⁷⁵

Eceabat-Kilitbahir Köyü'ndeki dergâhta faaliyet gösteren Tâlib-i İrşâdî'nin ölümünden sonra, yerine halîfesi Hüseyin Hüsnü Baba geçmiştir. Hüsnü Baba yaklaşık 30-40 yıl kadar burada inzivaya çekilmiş; bu arada dergâhı yeniden inşa edercesine onartmıştır. 1859'da dünyaya gelen Hüseyin Hüsnü Babanın babası Rifâiyye'den Kâtip Musa Efendidir. Annesi Hafize Hanım ve büyük kardeşi Hâfiz Şeyh Nûri ise Uşşâkiyye tarikatındandır. Tâlib-i İrşâdî'ye 1870 yılında intisâb eden ve 1878'de hilâfet alan⁷⁶ Hüseyin Hüsnü Baba, şiirlerinde Tâlib-i İrşâdî'ye olan bağlılığından, Hz. Ali, Hasan ve Hüseyin'e olan sevgisinden bahseder. Bu durum şairin hem Bektaşî

71 Ramazan Muslu, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (18. Yüzyıl)*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2004, s. 100-107; Baha Tanman, "Uşşakîlik", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, 7, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, İstanbul, 1995, s. 329-330; Hür Mahmut Yücer, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (19. Yüzyıl)*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2003, s. 209-210.

72 Hür Mahmut Yücer, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (19. Yüzyıl)*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2003, s. 227.

73 İnal İbnü'l-Emin Mahmud Kemal, *Son Asır Türk Şairleri I-IV*, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara, 1999-2000, s. 708-709; Selami Şimşek, "Avrupa ile Asya Arasında Önemli Bir Geçiş Noktası Gelibolu'da Tarikatlar ve Tekkeler", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 22, 2007, s. 265; Yücer Hür Mahmut, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (19. Yüzyıl)*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2003, s. 227

74 Hür Mahmut Yücer, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (19. Yüzyıl)*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2003, s. 227

75 Bu şiirlerden bazı örnekler için bkz. Mümine Çakır, "Kilitbahir'de Medfun İki Şair: Tâlib-i İrşâdî ile Hüseyin Hüsnü Baba ve Şiirleri Üzerine Bazı Tespitler", *Çanakkale İli Değerleri Sempozyumları, Eceabat Değerleri Sempozyumu*, 27 Ağustos 2008, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları, Çanakkale, 2008, s. 207-213.

76 Sadeddin Nüzhet Ergun, *Bektaşî Edebiyatı Antolojisi Ondokuzuncu Asırdanberi Bektaşî-Kızılbaş Alevi Şairleri ve Nefesleri*, İstanbul Maarif Kitaphanesi, 1955, s. 277.

hem de Uşşakî olduğunu düşündürmüştür.⁷⁷ 1925’te Kilitbahir’de ölen Hüseyin Hüsnü Baba, Tâlib-i İrşâdî gibi dergâhın hazîresine gömülmüştür.⁷⁸

Kilitbahir Köyü’nde Havuzlar Yolu üzerinde bulunan Tâlib-i İrşâdî Dergâhı’nın inşa tarihi bilinmemektedir (**Res. 16**). Olasılıkla Tâlib-i İrşâdî’nin 1860’ta İrşâdiyye kolunu kurmasından sonra inşa edilmiştir. Dergâhın kapısı üzerinde dikdörtgen biçimli, mermerden, on satırlık bir kitabe yer alır (**Res. 17**). Tarih içermeyen kitabenin ebced hesabıyla H.1313/M. 1895-96 yıllarına tekabül ettiği, metinde geçen Hüsnî isminin Hüseyin Hüsnü Baba’ya ait ve bu kitabenin de onarım kitabesi olduğu düşünülür.⁷⁹ Zaten yapının Hüseyin Hüsnü Baba tarafından yeniden inşa edilmesine onarttığı bilinmektedir. Dergâhın meydan odasında Cuma ve Pazartesi geceleri ayinler yapılmıştır.⁸⁰ Dergâha 18 Mart 1915’den birkaç gün evvel iki düşman güllesi isabet ederek yapıyı tahrip etmiştir.⁸¹ Günümüzde bu tahribatın izlerini büyük ölçüde taşıyan ve örtü sistemi tamamen ortadan kalkmış olan dergâh, tüm doğal ve insan tahribatlarına açıktır ve yok olmaya terk edilmiş durumdadır.

Dergâha, batıdan kareye yakın dikdörtgen bir giriş mekânıyla girilir (**Res. 18**). Kapının üzerinde dikdörtgen bir boşluk başka bir kitabenin varlığını düşündürür (**Res. 19**). Buradan kuzey ve güneyde bulunan dikdörtgen mekânlara geçiş vardır. Kuzeydeki mekânın batı duvarında üç pencere; doğu duvarda yuvarlak kemerli bir nişle dikdörtgen bir pencere bulunur. Bu pencere doğuda temel seviyesinde kalmış, düzgün olmayan dikdörtgen planlı bir mekana açılır. Kuzey duvarda ise bir niş, güneyde bir kapı ve dikdörtgen bir pencere yer alır.

Güneydeki mekânın batı duvarında yarım yuvarlak bir niş; doğu duvarında bir pencere ve kuzey duvarda bir pencere ve kapı açıklığı yer alır. Giriş mekânının doğusundan büyük dikdörtgen bir başka alana girilir. Burada Tâlib-i İrşâdî ve Hüseyin Hüsnü Baba’ya ait mezarların bulunduğu, yakın zamanlarda yapılmış dikdörtgen bir türbe yer alır (**Res. 20**). Türbenin iki yanında kime ait oldukları bilinmeyen kuzeyde bir, güneyde üç olmak üzere dört mezar yer alır.

77 Mümine Çakır, “Kilitbahir’de Medfun İki Şair: Tâlib-i İrşâdî ile Hüseyin Hüsnü Baba ve Şiirleri Üzerine Bazı Tespitler”, Çanakkale İli Değerleri Sempozyumları, Eceabat Değerleri Sempozyumu, 27 Ağustos 2008, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları, Çanakkale, 2008, s. 214; Ali Talip Çatalyürek, *Divan-ı Hazreti Ahmet Talip İrşâdî ve Divan-ı Hazreti Hüseyin Hüsnü*, Renk Matbaacılık, İzmir, 1996, s. XX; Dedeaba Bedri Noyan, *Bütün Yönleriyle Bektaşılık ve Alevilik*, V, Ardıç Yayınları, Ankara, 2002, s. 75; Sadeddin Nüzhet Ergun, *Bektaşî Edebiyatı Antolojisi Ondokuzuncu Asırdanberi Bektaşî-Kızılbaş Alevî Şairleri ve Nefesleri*, Maarif Kitaphanesi, İstanbul, 1955, s. 277.

78 Ramazan Eren, Çanakkale ve Yöresi Türk Devri Eserleri, Çanakkale, 1990, s. 77; Şimşek Selami, “Avrupa ile Asya Arasında Önemli Bir Geçiş Noktası Gelibolu’da Tarikatlar ve Tekkeler”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 22, 2007, s. 266-267.

79 Ali Osman Uysal, “Kilitbahir (Kilidü’l-Bahr)’de Tarihi Doku ve İki Hamam”, Çanakkale İli Değerleri Sempozyumları, *Eceabat Değerleri Sempozyumu 27 Ağustos 2008*, Çanakkale, 2008, s. 58.

80 Selami Şimşek, “Avrupa ile Asya Arasında Önemli Bir Geçiş Noktası Gelibolu’da Tarikatlar ve Tekkeler”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 22, 2007, s. 267.

81 Ramazan Eren, Çanakkale ve Yöresi Türk Devri Eserleri, Çanakkale, 1990, s. 77.

Yapının örtüsüne dair bir iz günümüze ulaşamamakla birlikte, düz ahşap tavan üzerine çatılı olduğu düşünülür.⁸² Bu örtü biçimi geç Osmanlı dönemi tekke yapılarında sıklıkla tercih edilmiştir. Ayrıca yapının ilk kapısı üzerindeki kalkan duvar, kırma çatının varlığına işaret eder.

Yapının duvarlarında düzensiz bir şekilde, kesme ve kaba yonu taşlar arasında, ayrıca pencere ve kapılarda tuğla kullanılmıştır. Dergâh, 19. yüzyıl sonu 20. yüzyıl başı, yapı ve malzeme özellikleri gösteren, Çanakkale'nin tarikat yapıları arasında kısmen de olsa bilgiye sahip olabildiğimiz, ancak yok olmaya bırakılmış tarihi bir eserdir. Burada kazı çalışmalarının ve çevre düzenlemesinin gerçekleştirilerek yapının özgün durumuna uygun olarak restore edilmesi ve değerlendirilmesi gereklidir.

2. 3. Yazıcızâde Çilehânesi

Çanakkale'de etkin olan tarikatlardan bir diğeri Bayrâmîliktir (veya Bayrâmîye, Bayrâm'îyye) ve bu isim kurucusu Hacı Bayram-ı Velî'den (1352-1430) gelmektedir.⁸³ Hacı Bayram bu adı, müşidi Hamid Aksarayî (1349-1412) ile bir kurban bayramında görüştükleri için almıştır.⁸⁴ Gerçek adı kaynaklarda Numan olarak geçen Hacı Bayram Velî, Ankara'nın Solfasol Köyü'nde doğmuştur.⁸⁵ Halvetî ve Nakşibendi öğretilerinden etkilenen Veli Bursa, Kayseri ve Sivas'ta bazı şeyhlerle görüşmüştür. Zamanla temelleri atılan Bayrâmîliğin merkezi Ankara'daki âsitânedir.⁸⁶ Bayrâmîlik,

82 Ali Osman Uysal, "Kilitbahir (Kilidü'l-Bahr)'de Tarihi Doku ve İki Hamam", Çanakkale İli Değerleri Sempozyumları, *Eceabat Değerleri Sempozyumu 27 Ağustos 2008*, Çanakkale, 2008, s. 57

83 Fuat Bayramoğlu -Nihat Azamat, "Bayrâmîyye", İslam Ansiklopedisi, 5, 1992, s. 269-273; Abdülbaki Gölpınarlı, "Bayramiye Bayramiye", İslam Ansiklopedisi, 2, MEB Yayınları, 1944, s. 423; Selçuk Eraydın, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1994, s. 408-420; Hans Joachim Kissling, "Zur Geschichte des Derwischordens der Bajrämijje", *Südstudien*, 15, 1956, s. 237-268; Ramazan Muslu, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (18. Yüzyıl)*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2004, s. 507; Cemaleddin Server Revnakoğlu, *Eski Sosyal Hayatımızda Tasavvuf ve Tarikat Kültürü*, (Yay. Haz. M. Doğan Bayın-İsmail Dervişoğlu), Kırkambar Kitaplığı, İstanbul, 2003, s. 145-146; Trimmingham J. Spencer, *The Sufi Orders in Islam*, Oxford, 1971, s. 99-100; Necdet Yılmaz, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf Süfîler, Devlet ve Ulemâ (XVII. Yüzyıl)*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul 2001, s. 311-313.

84 Mahir İz, *Tasavvuf Mahiyeti, Büyüklüğü ve Tarikatlar*, (Haz. M. Ertuğrul Düzdağ), Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1990, s. 214; Ahmet Necdet, *Tekke Şiiri Dini ve Tasavvufi Şiirler Antolojisi*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1997, s. 527.

85 Hacı Bayram-ı Velî'nin soyu, doğumu ve ailesi konusu Ayşe Yıldırım tarafından hazırlanan yüksek lisans tezinde etraflıca tartışılmıştır. Bu konuda geniş bilgi için bkz. Ayşe Yıldırım, *Hacı Bayram-ı Velî ve Tasavvufi Görüşleri*, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana, 2008, s. 4-13.

86 Bayrâmîlik, Hacı Bayram Velî ve Ankara'daki zâviyesi ile ilgili geniş bilgi için bkz. bkz. Abdülkerim Abdülkadiroğlu, *Kastamonu'da Bayramîlik ve Şemsizade Ailesi*, Anıl Matbaası, Ankara, 2005, s. 85-86; Fuat Bayramoğlu, *Hacı Bayram-ı Velî (Yaşamı, Soyu, Vakfı)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, I-II, Ankara, 1983; Fuat Bayramoğlu -Nihat Azamat, "Bayrâmîyye", İslam Ansiklopedisi, V, 1992, s. 269-273; Ethem Cebecioğlu, "Osmanlı Kuruluş Dönemi Doğu Ucunda Sosyo-Kültürel Hareket Başlatan Sufî Bir Önder: Hacı Bayram-ı Velî", *Osmanlılar*, 4, (ed. Güler Eren), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara,

Ahmed Yesevî’nin (1093-1166) kurduğu Yesevîlik gibi halka Türkçe seslenen Anadolu kaynaklı bir tasavvuf hareketi olarak kabul edilir.⁸⁷ Ankara’da kendi adıyla anılan caminin yanındaki türbesinde yatan⁸⁸ Hacı Bayram Velî, güçlü şahsiyeti ve öğretisinin kolay anlaşılmasıyla kısa zamanda bir çevre oluşturmuştur.⁸⁹

Bayrâmîlik, Çanakkale-Gelibolu’da Yazıcızâde Ahmed-i Bîcân ve ağabeyi Yazıcızâde Mehmed tarafından temsil edilmiştir.⁹⁰ Bu iki önemli mutasavvıfın babası kâtip Sâlih Efendi’dir.⁹¹ İki kardeşin tarıkata girişi, Hacı Bayram Velî’nin Edirne’ye Sultan II. Murad (1404-1451) ile görüşmek için gelmesi ve dönüşte Gelibolu’ya uğraması üzerine olmuştur.⁹² Yazıcızâde Ahmed-i Bîcân tarikatın gereklerini yerine getirirken, devamlı oruç tutması ve çile çıkarması nedeniyle “Bîcân” lakabını almıştır. Mutasav-

-
- 1999, s. 415; Ethem Cebecioğlu, *Hacı Bayramı Velî*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1991; İsmet Zeki Eyüboğlu, *Günün Işığında Tasavvuf Tarikatlar Mezhepler Tarihi*, Der Yayınları, İstanbul, 1997, s. 163; Abdülbaki Gölpınarlı, “Bayrâmîyye”, *İslam Ansiklopedisi*, II, 1944, s. 423-426; Abdülbaki Gölpınarlı, *Türkiye’de Mezhepler ve Tarikatlar*, İnkılap Yayınları, İstanbul, 1997, s. 233-235; Umay Günay, “Hacı Bayram Velî’nin Hayatı ve Eserleri”, *Hacı Bayram Velî Sempozyumu*, Ankara, 1990, s. 72-75; Ekrem Işın, “Bayrâmîlik”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, II, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayını, İstanbul, 1994, s. 104-107; Ömer Tuğrul İnançer, “Bayrâmîlik. Zikir Usulü ve Musiki”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, II, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayını, İstanbul, 1994, s. 107; Mustafa Kara, *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2010, s. 219; Karamağaralı, “Hacı Bayram Zâviyesi”, *Hacı Bayram Velî Sempozyumu*, Ankara, 1990, s. 91-101; Küçük Hasan Beyhan, *Osmanlı Devletini Tarih Sahnesine Çıkaran Kuvvetlerden Biri Tarikatlar ve Türkler Üzerindeki Müsbet Tesirleri*, Türdav Basım Yayın, İstanbul, 1976, s. 102-105; Mehmet Zeki Pakalın, “Bayramiyye”, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, I, MEB, İstanbul, 1993, s. 181.
- 87 Fuat Bayramoğlu, *Hacı Bayrâm-ı Velî (Yaşamı, Soyu, Vakfı)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, I-II, Ankara, 1983, s. 60.
- 88 Hacı Bayram Veli Camii ve Türbesi hakkında geniş bilgi için bkz. Seyfi Başkan, *Ankara Hacı Bayram Veli Camii ve Türbesi*, TC. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1998; Karamağaralı Beyhan, “Hacı Bayram Zâviyesi”, *Hacı Bayram Velî Sempozyumu*, Ankara, 1990, s. 91-101.
- 89 Ahmet Yaşar Ocak, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Din 14.-17. Yüzyıllar”, *Yeniçağlar Anadolu’sunda İslam’ın Ayak İzleri: Osmanlı Dönemi Makaleler-Araştırmalar*, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2011, s. 111.
- 90 Erdoğan Aslıyüce, *Türkistan’dan Anadolu’ya Alpler-Erenler*, Yesevi Yayıncılık, İstanbul, 2002, s. 202-208; Amil Çelebioğlu -Kemal Eraslan, “Yazıcıoğlu veya Yazıcızâde”, *İslam Ansiklopedisi*, 13, 1986, s. 363-368; Muallim Naci, *Osmanlı Şairleri*, MEB Yayınları, İstanbul, 1995, s. 303; Selami Şimşek, “Avrupa ile Asya Arasında Önemli Bir Geçiş Noktası Gelibolu’da Tarikatlar ve Tekkeler”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 22, 2007, s. 286-287; Osman Türer, “Osmanlı Anadolu’sunda Tarikatların Genel Dağılımı”, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf ve Sufiler*, (Haz. Ahmet Yaşar Ocak), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2005, s. 225.
- 91 Salih Efendi ve eseri Şemsiyye ile ilgili geniş bilgi için bkz. Amil Çelebioğlu, “Yazıcı Salih ve Şemsiyyesi”, *Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi Dergisi*, 1, 1976, s. 171-218.
- 92 İsmet Zeki Eyüboğlu, *Günün Işığında Tasavvuf Tarikatlar Mezhepler Tarihi*, Der Yayınları, İstanbul, 1997, s. 163; Elias John Wilkinson Gibb, *Osmanlı Şiiri Tarihi*, İstanbul, Burhaneddin Matbaası, 1943, s. 248; Selami Şimşek, “Avrupa ile Asya Arasında Önemli Bir Geçiş Noktası Gelibolu’da Tarikatlar ve Tekkeler”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 22, 2007, s. 286; Fatma Ahsen Turan, *Ankara ile Bütünleşen Bir Mana Önderi Hacı Bayram Veli*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2004, s. 40.

vafin en önemli eserleri arasında *Envârül-Âşîkîn*, *Dürr-i Mekkûn*, *Acâibü'l-Mahlûkât*, *Kitâbü'l-Müntehâ ale'l-Fusûs*, *Şemsiyye* ve *Cevâhîrnâme* yer alır.⁹³

Yazıcızâde Mehmed Efendi'nin eserleri arasında ise *Meğâribü'z-Zaman*, *Meğârib*, *Muhammediyye* ve *Envârü'l-Âşîkîn* sayılabilir. Bunlar içinde yazarı üne kavuşturan ve Osmanlı coğrafyasının geniş kesimlerinde okunan eseri *Muhammediyye*'dir.⁹⁴ Yazıcızâde Mehmed Efendi bu eserini iki ile sekiz sene arasında çilehânesinde ka-

93 Mutasavvıf ve eserleri konusunda geniş bilgi için bkz. Ahmed Bican, *Dürr-i Mekkûn (Saklı İnciler)*, (çev. Necdet Sakaoğlu), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999; Anonim, "Ahmed Bican", İslam Ansiklopedisi, 1, 1978, s. 181-182; Anonim, *Batı Anadolu ve Rumeli Evliyalari, Çanakkale, Denizli, Edirne, İzmir, Kıbrıs, Kırklareli, Kocaeli, Kosova, Kütahya, Macaristan, Makedonya, Manisa, Muğla, Romanya, Sakarya, Tekirdağ, Ukrayna, Uşak, Yalova, Yunanistan*, cilt 2, Türkiye Gazetesi Yayınları, İstanbul, Basım tarihi yok, s. 11-21; Ayşe Beyazıt, *Ahmed Bican'ın "Müntehâ" İsimli Fusûs Tercümesi Işığında Tasavvuf Düşüncesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008; Amil Çelebioğlu, *Muhammediye*, I-II, MEB Yayınları, İstanbul, 1996; Amil Çelebioğlu, "Ahmed Bican", İslam Ansiklopedisi, 2, 1989, s. 49-51; Eren Ramazan, Çanakkale ve Yöresi Türk Devri Eserleri, Çanakkale, 1990, s. 96; Semavi Eyice, "Ahmed Bican Türbesi", İslam Ansiklopedisi, II, 1989 s. 52; İbrahim Alaettin Gövsa, "Ahmet Bican Yazıcıoğlu", *Türk Meşhurları Ansiklopedisi*, Yedigün Neşriyat, 1946, s. 19; Fatih Gümüş, "Muhammediye" Adlı Manzum Eserdeki Hadislerin Tahric ve Değerlendirmesi, Rize Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Rize, 2011; Mehmet İrdesel, *Fotoğraf ve Belgelerle Gelibolu Tarihi*, Çanakkale, basımyeri ve tarihi yok, s. 69-72; İrdesel Mehmet, *Gelibolu ve Yöresi Tarihi*, Geltur Ajans Turistik Yayınlar, Gelibolu 2003, s. 94; A. Murat Karavelioğlu, "Ahmed Bican (Yazıcızâde)", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, I, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 1999, s. 110-111; Zehra Öztürk, "Muhammediyye'nin İki Yazma Nüshası ve İki Kadın Müstensih", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, I, 1999, s. 333-338; Selami Şimşek, "Avrupa ile Asya Arasında Önemli Bir Geçiş Noktası Gelibolu'da Tarikatlar ve Tekkeler", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 22, 2007, s. 286; Ahmet Tuna, *Gelibolu'nun Gönül Erleri Evliyalari Tarihi ve Tarihi Eserleri*, Yüzüak Matbaacılık, Gelibolu, 2002, s. 53-56; Mustafa Uzun, "Muhammediye", İslam Ansiklopedisi, 30, 2005; s. 586-587; Mustafa Uzun, "Envârü'l-Âşîkîn", İslam Ansiklopedisi, 11, 1995, s. 258-260; Mustafa Uzun, "Ahmed Bican", *Sahabe'den Günümüze Allah Dostları*, VII, Şule Yayınları, İstanbul, 1995, s. 381-394.

94 Yazıcızade Mehmet Efendi ile ilgili bilgi için bkz. Ahmet Akkuş, *Yazıcıoğlu Muhammed ve Muhammediye Adlı Eserinin Kültür Tarihimizdeki Yeri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Rize Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize, 2010; Anonim, *Batı Anadolu ve Rumeli Evliyalari, Çanakkale, Denizli, Edirne, İzmir, Kıbrıs, Kırklareli, Kocaeli, Kosova, Kütahya, Macaristan, Makedonya, Manisa, Muğla, Romanya, Sakarya, Tekirdağ, Ukrayna, Uşak, Yalova, Yunanistan*, cilt 2, Türkiye Gazetesi Yayınları, İstanbul, Basım tarihi yok, s. 33-39; Ramazan Eren, Çanakkale ve Yöresi Türk Devri Eserleri, Çanakkale, 1990, s. 97-100; Mehmet İrdesel, *Fotoğraf ve Belgelerle Gelibolu Tarihi*, Çanakkale, basımyeri ve tarihi yok, s. 61-69; Mehmet İrdesel, *Gelibolu ve Yöresi Tarihi*, Geltur Ajans Turistik Yayınlar, Gelibolu, 2003, s. 88-91; Mustafa Kara, "Balkanlar'da Türk Tasavvuf Edebiyatı'na Genel Bakış", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10, 2, 2001, s. 9; Mustafa Kara, "Buhara'dan Bosna'ya Bir Yürüyüş Osmanlılar'ın Tasavvuf Dünyası", *Avrupa'ya İlk Adım Uluslararası Sempozyum 1 Kasım 1999 Gelibolu*, (Yay. Haz. Ayşe Yıldız Topuz), İstanbul, 2001, s. 161-165; Selami Şimşek, "Avrupa ile Asya Arasında Önemli Bir Geçiş Noktası Gelibolu'da Tarikatlar ve Tekkeler", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 22, 2007, s. 289-290; Ahmet Tuna, *Gelibolu'nun Gönül Erleri Gelibolu Alperenleri Evliyalari Yatırları ve Tarihi Eserleri*, Yüzüak Matbaacılık, Gelibolu, 2002, s. 43-53; Mustafa Uzun, "Yazıcıoğlu Mehmed", *Sahabe'den Günümüze Allah Dostları*, VII, Şule Yayınları, İstanbul 1995, s. 384-387. *Muhammediyye* Anadolu'da en fazla okunan kitaplar arasında yer almış ve

arak 1449 tamamladığı bilinir.⁹⁵ Bu noktada Evliya Çelebi’nin bahsettiği Bayrâmî Tekkesi⁹⁶ günümüze ulaşmamakla birlikte çilehânesi bugüne gelebilmiştir.

Halvetiliğin bir uzantısı olan Bayrâmîlik’te halvet kavramı, tarikatın önemli bir parçasıdır. Hacı Bayram Veli’nin de bu geleneği devam ettirdiği, Ankara’daki külliyesinde bulunan çile odalarından (çilehâne veya halvethane) anlaşılır. Çile odaları genellikle yer altında, penceresiz, küçük boyutlu, kare veya dikdörtgen birimlerden oluşmaktadırlar⁹⁷ (Res. 21-22).⁹⁸

Yazıcızâde Mehmed Efendi’nin *Muhammediyye*’sini çilehânesinde kalarak 1449 tamamladığından yukarıda söz edilmişti. Dolayısıyla çilehânenin bu tarihten önce, yani 15. yüzyılın ikinci çeyreğinde yapılmış olduğu söylenebilir.

Hamzakoy’da, Feneraltı Mevkii’nde bulunan çilehâneye (Res. 23) basık kemerli bir kapıdan girilir. Ardarda dikdörtgen iki küçük hücreden oluşan yapının giriş kısmındaki mekânın batı duvarında dikdörtgen bir niş görülür. Yuvarlak kemerli bir kapıyla ikinci hücreye geçilir. Bu mekânın güney duvarında yarım yuvarlak nişiyle bir mihrap dikkat çeker (Res. 24). Mihrabın batısında ve hücrenin batı duvarında dikdörtgen nişlerle, mihrabın doğusunda küçük kare bir pencere açıklığı görülür. Yapının güneyinde dokuz basamaklı bir merdiven yer alır. Bu merdivenler ikinci bir katın varlığını düşündürse de herhangi bir iz mevcut değildir (Res. 25).⁹⁹

Çilehâne işlevi gereği son derece sade ve bezemesiz tasarlanmıştır. Sadece kitap, kandil gibi eşyaların konulacağı duvar nişleri ve ibadetin yönünü gösteren mihrap

---

resimli-resimsiz pek çok nüshası kazırlanmıştır. Bu konu ile ilgili bkz. Mürüvet Harman, “Yazıcıoğlu Mehmed’in Muhammediye’sinde Yer Alan Cennet ve Cehennem Tasvirleri”, *Mukaddime*, 5, 1, 2014, s. 89-112

95 Selami Şimşek, İbrahim Hakkı Bursevî’nin *Ferâhu’r-Rûh*, I, adlı eserinin 15. ve 145. sayfalarındaki bilgilerden yola çıkar. Selami Şimşek, “Avrupa ile Asya Arasında Önemli Bir Geçiş Noktası Gelibolu’da Tarikatlar ve Tekkeler”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 22, 2007, s. 290.

96 Evliya Çelebi, yapıyı ulu asitane olarak tanımlamakta ve dervişlerinin çok sayıda olduğunu belirtmektedir. Evliya Çelebi, *Seyahatnamesi* (haz. Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, İbrahim Sezgin), 5. Kitap, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001, s. 163; Mehmet İrdesel, *Fotoğraf ve Belgelerle Gelibolu Tarihi*, Çanakkale, basımyeri ve tarihi yok, s. 67; Mehmet İrdesel, *Gelibolu ve Yöresi Tarihi*, Geltur Ajans Turistik Yayınlar, Gelibolu, 2003, s. 88-91.

97 Bu örneklerden biri Ankara Hacı Bayram Veli Külliyesi’ndeki çile odalarıdır. Geniş bilgi için bkz. Seyfi Başkan, *Ankara Hacı Bayram Veli Camii ve Türbesi*, TC. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1998, s. 37; Beyhan Karamağaralı, “Hacı Bayram Zâviyesi”, *Hacı Bayram Veli Sempozyumu*, Ankara, 1990, s. 93; Beyhan Karamağaralı, “Ereğli Şeyh Şihabü’l-din Sühreverdi Külliyesi Üzerine Görüşler”, *V. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı ve Araştırmaları Sempozyumu Bildiriler*, 19-20 Nisan 2001, (yay. haz. Sema Alpaslan), Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 2001, s. 307-312.

98 Çilehâneler konusunda şimdiye kadar yapılmış kapsamlı bir çalışma Deniz Demirarslan’a aittir. Bu konuda geniş bilgi için bkz. “Din ve Tasavvuf Kültüründe Çilehâne Kavramı ve Mekân Özellikleri Açısından Gelibolu Çilehânesi”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Ankara, 77, 2016, s. 181-185.

99 Baha Tanman, çilehânenin üstünde üçüncü bir hücreden söz edilmekteyse de buna dair bir izin tespit edilemediğini belirtir. Baha Tanman, “Halvethane”, *İslam Ansiklopedisi*, 15, 1997, s. 390.

dışında bir özelliği bulunmaz. Yapı sahilde olmasından dolayı nemden son derece etkilenmektedir ve duvarları yosun tutmuştur.

Çilehânenin bahçesinde bulunan Sa'dî tarikatı ehlerinden Hüseyin Efendi'ye ait 1228 H./1813 M. tarihli mezar taşında (**Res. 26**) “mağara şeyhi” ifadesinin geçmesi Sa'dîlerin de çilehâneyi bir irşad mahalli ve bir tekke olarak değerlendirdiklerini düşündürmüştür.¹⁰⁰

Gelibolu'da Bayrâmî tarikatının iki önemli temsilcisi faaliyette bulunsa da şu ana kadar yapılan çalışmalar çerçevesinde kendilerinin mezartaşları dışında (**Res. 27**) bu tarikat ehline ait başka örneğe rastlanmamıştır.¹⁰¹ Ancak ileride yapılacak kapsamlı çalışmalar Bayrâmîler'e ait mezartaşı sayısı artırılabilir.

Şu anki durumuyla Gelibolu ve Eceabad-Kilitbahir Köyü'nde ayakta kalabilen sınırlı sayıdaki bu yapılar, Osmanlı döneminde Çanakkale'denin tasavvufi ortamında gelişen tarikat mimarisinin nadir örnekleri olarak karşımıza çıkarlar.

3. Değerlendirme ve Sonuç

13. yüzyıl başlarında Anadolu'ya Orta Asya ve Horasan'dan gelen çeşitli tarikat mensupları, Rumeli üzerinden Balkanlar'a doğru ilerlemişler ve Osmanlılar'ın yeni fethettileri topraklara yerleşme sürecinin önemli bir parçasını oluşturmuşlardır. Derişlerin özellikle yerleşimin bulunmadığı yerlerde kurdukları zâviyeler, bu bölgelerin dini ve sosyal hayatının gelişimine büyük katkılarda bulunmuşlardır.

Tarikatların yaşam biçimleri ve öğretileri zamanla bir tarikat sanatı kavramını doğurmuş özellikle tekke, zâviye, mevlevîhane, dergâh gibi mimari yapıların biçimlenmesini sağlamıştır. Başka bir deyişle bu yapılarda kalınması, misafir ağırlanması, çile çekilmesi, ayin yapılması, yemek hazırlanması, hayvanların bakımının sağlanması gibi değişik ihtiyaçlara cevap veren bir teşkilât oluşmuştur. Ayrıca tarikatın ileri gelenlerinin gömüldüğü türbe ve zamanla diğer üyelerin defnedilmesi için bir hazire gerekmiştir. Bu çekirdek külliyelerin çevresi zamanla gelişerek, bir yerleşim merkezi haline gelmiştir. Çanakkale'nin yanında Anadolu'nun bir kısmı ve Rumeli'deki diğer yerleşimlerde tekkelere ilişkin yer adları bu durumun en anlamlı örneklerini oluşturur.

Çanakkale ve özellikle Gelibolu bu tarikatların yerleşimi, gelişimi ve geçişini sağlayacak stratejik konumuyla Anadolu tasavvuf ortamına önemli bir katkıda bulunmuştur. Anadolu'nun pek çok bölgesinde faaliyet gösteren Ahîlik, Bektâşîlik, Mevlevîlik, Rifâîlik, Nakşibendîlik, Sünbüliyye, Halvetîlik, Kâdirîlik, Bayrâmîlik, Celvetîlik, Sa'dîlik gibi çeşitli tarikatların Çanakkale'ye kadar taşınması ve Balkanlar'a

---

100 Gülgün Yazıcı -A. Mesut Yazıcı, “Gelibolu'da Sufi Mezartaşları ve Tasavvuf Kültürü”, *Gelibolu Değerleri Sempozyumu* (27–28 Ağustos 2008), s. 147, 155.

101 Gülgün Yazıcı -A. Mesut Yazıcı, “Gelibolu'da Sufi Mezartaşları ve Tasavvuf Kültürü”, *Gelibolu Değerleri Sempozyumu* 27–28 Ağustos 2008 Gelibolu, Çanakkale, 2008, s. 155.

doğru yayılması dikkate değerdir. Ancak bu tarikatlere ait yapılar çok sınırlı sayıda günümüze ulaşabilmiştir.

Bu tarikatlarda yetişen sanatçılar Türk Kültür Tarihini önemli bir parçasını oluşturmuşlardır. Ayrıca bu yapılar hem çevre halkı hem de Osmanlı yöneticileri için bir ziyaretgâh niteliğini korumuştur.¹⁰²

Çanakkale’nin özellikle de Gelibolu’nun tasavvufi ortamını biçimlendiren tarikat yapılarının arşiv belgelerindeki sayısının çokluğu dikkat çekerken, günümüze ulaşanlar sözkonusu olduğunda şaşırtıcı bir yokoluş görülür. Bunlar arasında külliyesinin sadece birkaç yapısıyla Gelibolu Mevlevîhanesi, örtü sistemi tamamen çökmüş ve mekânları tamamen yıkılmak üzere olan Ahmed Tâlib-i İrşâdî Dergâhı ve nemden büyük ölçüde etkilenen Yazıcızâde Çilehânesi günümüze ulaşabilmiştir.

Dolayısıyla elimizdeki verilerden hareketle Çanakkale’de Osmanlı döneminde gelişen tekke mimarisini anlamlandırmak, tarikatlara göre mimarinin biçimleniş, değişim ve gelişimini ortaya koymak; yanı sıra mimari süsleme, malzeme-teknik gibi özelliklerin geçirdiği evrelerden söz edebilmek imkânsızlaşmaktadır.

Ancak tek yapı ölçeğinde ele alındığında Gelibolu Mevlevîhanesi mimari ve süsleme özellikleri bakımından öne çıkar. Dönemin başkenti İstanbul Galata Mevlevîhanesi’ne plan tasarımı bakımından yakınlığı ile dikkat çeken yapı, süslemeleri açısından Sultan Abdülmecid ve II. Abdülhamid döneminin eklektik özelliklerini yansıtır. Semâhane-türbe yapısı bir yandan Batı kökenli Ampir, Barok ve Neo-Klasik elemanlar, bir yandan İslam hat ve kalemişi süslemeleri ile iki farklı kültürü bir arada sergilemektedir. Öte yandan yapının içindeki hatların yazım işinin dönemin ünlü hattatları tarafından yazılması, yapıya verilen önemi başka bir biçimde ortaya koymaktadır.

Bayrâmîliğin temsilcisi olarak Gelibolu’da Yazıcızade kardeşlerin çilehânesi ise, tarikatın öğretilerine uygun olarak iki hücreden oluşan çok sade bir tasarım gösterir. Dolayısıyla çilehâne, mimarisinden çok tarikatteki anlamı itibarıyla öne çıkar.

Kilitbahir Köyü’ndeki Uşşakiye-İrşadiye’den Tâlib-i İrşâdî Dergâhı ise, şu anki haliyle mekânların kullanım amacını, başka bir deyişle mimari tasarım ilkelerini ortaya koyacak nitelikte değildir.

Çanakkale’deki tarikat yapılarının şu anki durumları -Mevlevîhane’yi biraz ayrı tutarak- iç açıcı değildir. Bu konuda yapılabilecek en acil adım, Çanakkale’deki tarî-

102 Bu yapılar Osmanlı döneminde sultanların ziyaret ettikleri yerlerden olmuştur. Sultan I. Ahmed (1590-1617) IV. Mehmed’in (1642-1693) II. Mahmud (1785-1839), Sultan Abdülmecid (1823-1861) gibi Osmanlı sultanlarının Çanakkale’ye yaptıkları geziler sırasında Yazıcızâde Mehmed Efendi’nin Türbesi ve çilehânesi, Mevlevîhane ve diğer tekkeleri ziyaret ettikleri bilinmektedir. Bu konu ile ilgili geniş bilgi için bkz. Feridun Emecen, “Gelibolu”, *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, 14, 1996, s. 2; Şerif Korkmaz, “Osmanlı Sultanlarının Gelibolu ve Çanakkale Gezileri”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 47, 2012, s. 309-311.

katlara ait her türlü ilk el belgeleri ortaya çıkarmak, eldeki eserleri sağlamlaştırmak, yüzey araştırmaları ve kazılarla kaynaklarda adı geçen örneklerin yerlerini tespit etmek, özellikle de tarikat ehline ait mezartaşları üzerinde çalışmalar başlatmaktır. Bu mezartaşları günümüze ulaşamayan tarikat yapılarında yetişmiş kişileri ortaya koyacak ve bu konularda yapılacak olan çalışmaları da yönlendirecektir.

4. Kaynakça

- ABDÜLKADİROĞLU, Abdülkerim (2005). *Kastamonu’da Bayramilik ve Şemsizade Ailesi*, Ankara: Anıl Matbaası.
- AHMED BÎCAN (1999). *Dürr-i Mecnûn (Saklı İnciler)*, (çev. Necdet Sakaoglu), Tarih Vakfı İstanbul: Yurt Yayınları.
- AKIN, Günkut (1993). “Tanzimat ve Bir Aydınlanma Simgesi”, *Osman Hamdi Bey ve Dönemi Sempozyumu, 17-18 Aralık 1992*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul: 123-133.
- AKKUŞ, Ahmet (2010). *Yazıcıoğlu Muhammed ve Muhammediye Adlı Eserinin Kültür Tarihimizdeki Yeri*, Rize: Rize Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- AKTEPE, Münir (1950). “Osmanlıların Rumelide İlk Fetihleri: Çimpe Kalesi”, *Tarih Dergisi*, 2: 283-307.
- AKTEPE, Münir (1953). “XIV. ve XV. Yüzyıllarda Rumeli’nin Türkler Tarafından İskânına Dair”, *Türkiyat Mecmuası*, X: 299-312.
- ALPASLAN, Ali (1999). *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- ALPASLAN, Ali (1984). “Türk Yazı Sanatı ve Mevlevilik”, *Türk Hattatları XV. Yüzyıldan Günümüze Kadar Gelmiş Ünlü Hattatların Hayatları ve Yazılarından Örnekler*, (Haz. Şevket Rado), Yayın Matbaacılık, İstanbul: 206-252.
- ALTUĞ, Orhan (2006). “Mevlevihanelerde Hat Sanatı ve Gelibolu Mevlevihanesi Yazıları”, *Uluslararası Düşünce ve Sanatta Mevlana Sempozyum Bildirileri*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 25-28 Mayıs 2006, İstanbul: 545-560.
- ALTUĞ, Orhan (2008). “Gelibolu Mevlevihanesi Kubbe Kuşağında Yer Alan Ta’lik Hatların Restorasyon Sonrası Durumu ve Yazıların Yeniden Yazılması İçin Uygulamalı Öneriler”, *Gelibolu Değerleri Sempozyumu 27-28 Ağustos 2008*, Çanakkale: Boğaz Matbaası, 167-190.
- ANONİM (1978). “Ahmed Bican”, *İslam Ansiklopedisi*, 1: 181-182.
- ANONİM (Basım tarihi yok). *Batı Anadolu ve Rumeli Evliyaları, Çanakkale, Denizli, Edirne, İzmir, Kıbrıs, Kırklareli, Kocaeli, Kosova, Kütahya, Macaristan, Makedonya, Manisa, Muğla, Romanya, Sakarya, Tekirdağ, Ukrayna, Uşak, Yalova, Yunanistan*, cilt 1-2, İstanbul: Türkiye Gazetesi Yayınları.
- AREL, Ayda (1975). *Onsekizinci Yüzyıl İstanbul Mimarisinde Batılılaşma Süreci*, İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.
- ARSEVEN, Celal Esad (1983). “Türk Ampir Üslubu”, *Sanat Ansiklopedisi*, 1, İstanbul: MEB Yayınları, 60-62.
- ASLIYÜCE, Erdoğan (2002). *Türkistan’dan Anadolu’ya Alpler-Erenler*, İstanbul: Yesevi Yayıncılık.
- AŞIKPAŞAOĞLU, (1985). *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, (haz. Nihal Adsız), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- AŞKAR, Mustafa (1999) “Bir Türk Tarikatı Olarak Halvetiyye’nin Gelişimi ve Halvetiyye Silsilesinin Tahlili”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXXIX, 535-563.
- ATSIZ, Nihal (1992) *Aşık Paşaoğlu Tarihi*, İstanbul: MEB Yayınları.
- AYÖNÜ, Yusuf (2006). “Osmanlılardan Önce Rumeli’de Türkler (1302-1313)”, *Ege Üniversitesi Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXI/2, 17-33.
- AYVERDİ, Ekrem Hakkı (1972). *Osmanlı Mimarisi*, II, İstanbul: İstanbul Fetih Derneği İstanbul Enstitüsü.
- BAKIR, Betül (2003). *Mimaride Rönesans ve Barok Osmanlı Başkenti İstanbul’da Etkileri*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara,.
- BARKAN, Ömer Lütfi (1942). “Osmanlı İmparatorluğu’nda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler I: İstîlâ Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zâviyeler”, *Vakıflar Dergisi*, II, 279-386.

- BARKAN, Ömer Lütfi (1943), “Osmanlı İmparatorluğunun Teşekkülü Meselesi”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, cilt 1, (2): 343-356.
- BARKAN, Ömer Lütfi (2002),” Osmanlı İmparatorluğu’nda Kolonizatör Türk Dervişleri”, *Türkler*, (ed. Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca), 9, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 133-153.
- BAŞKAN, Seyfi (1998). *Ankara Hacı Bayram Veli Camii ve Türbesi*, Ankara: TC. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- BATUR, Afife (1985). “Batılılaşma Döneminde Osmanlı Mimarlığı”, *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, İstanbul: 4, 1038-1067.
- BAYAT, Ali Haydar (1989). “Hüsni hat sanatında Mevlevilik ve Mevleviler”, *4. Milli Mevlana Kongresi, 12-13 Aralık 1989*, Konya, 85-94.
- BAYRAMOĞLU, Ali (1991). “Tel Örgüler Ardında Bir Mevlevihane”, *Nokta*, 24 Mart 1991: 72-73.
- BAYRAMOĞLU, Fuat (1983). *Hacı Bayrâm-ı Velî (Yaşamı, Soyu, Vakfı) I-II*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- BAYRAMOĞLU, Fuat -Nihat Azamat (1992). “Bayrâmiye”, *İslam Ansiklopedisi*, V: 269-273.
- BERK, Süleyman (2012). İstanbul’un 100 Hattatı, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları.
- BEYAZİT, Ayşe (2008). *Ahmed Bican’ın “Müntehâ” İsimli Fusûs Tercümesi Işığında Tasavvuf Düşüncesi*, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- BULAN, Halil İbrahim (2008). “Cahidi Ahmed Efendi (H.:1070; M.?:1659-60), Çanakkale Tarihi II, (ed. Mustafa Demir), İstanbul: Değişim Yayınları, 843-855
- CAN, Şefik (1995). *Mevlana Hayatı, Şahsiyeti ve Fikirleri*, İstanbul: Ötügen.
- CANTAY, Tanju (1988). “19. Yüzyılın Usta Bir Hattatı Ali Haydar Bey”, *Tarih ve Toplum Dergisi*, 9, Nisan 1988 (52): 206-208.
- CEBECİOĞLU, Ethem (1991). *Hacı Bayramı Velî*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- CEBECİOĞLU, Ethem (1999). “Osmanlı Kuruluş Dönemi Doğu Ucunda Sosyo-Kültürel Hareket Başlatan Sufi Bir Önder: Hacı Bayram-ı Velî”, *Osmanlı*, (ed. Güler Eren), 4, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 410-415.
- ÇELEBİOĞLU, Amil (1976), “Yazıcı Salih ve Şemsiyesi”, *Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi Dergisi*, 1, 171-218.
- ÇELEBİOĞLU, Âmil-Kemal ERASLAN (1986). “Yazıcıoğlu veya Yazıcızade”, *İslam Ansiklopedisi*, 13, 363-368.
- ÇELEBİOĞLU, Amil (1989). “Ahmed Bican”, *İslam Ansiklopedisi*, 2, 49-51.
- ÇELEBİOĞLU, Amil (1996). *Muhammediye*, I-II, İstanbul: MEB Yayınları.
- ÇELİK, Gözde (2000). İstanbul’da 19. Yüzyıl Abdülmecit Camileri, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- CLAYER, Nathalie - Alexandre POPOVIC (2005). “Osmanlı Döneminde Balkanlar’daki Tarikatlar”, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf ve Sufiler*, (Haz. Ahmet Yaşar Ocak), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 246-266.
- ÇAKIR, Mümine (2008). “Kilitbahir’de Medfun İki Şair: Tâlib-i İrşadî ile Hüseyin Hüsnü Baba ve Şiirleri Üzerine Bazı Tespitler”, *Çanakkale İli Değerleri Sempozyumları, Eceabat Değerleri Sempozyumu*, 27 Ağustos 2008, Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları, 205-220.
- ÇATALYÜREK, Ali Talip (1996). *Divan-ı Hazreti Ahmet Talip İrşadî ve Divan-ı Hazreti Hüseyin Hüsnü*, İzmir: Renk Matbaacılık.

- DAYIOĞLU, Server (2000). “Osmanlı Sanatındaki Mevlevi Hattatlar ve Divan Edebiyatı Müzesi Koleksiyonu”, *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla III. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler 28-30 Mayıs 1999*, İstanbul: Eyüp Belediyesi, 320-331.
- DAYIOĞLU, Server (2003). *Galata Mevlevihanesi*, İstanbul: Yeni Avrasya.
- DEDEBABA, Bedri Noyan (2002). *Bütün Yönleriyle Bektaşilik ve Alevilik*, V, Ankara: Ardıç Yayınları.
- DEMİRARSLAN Deniz (2014). “Mekân Tasarım Özellikleri Açısından Gelibolu Mevlevihanesi”, *Türk Kültürü Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 72, Ankara, s. 43-67.
- DEMİRARSLAN Deniz (2016). “Din ve Tasavvuf Kültüründe Çilehâne Kavramı ve Mekân Özellikleri Açısından Gelibolu Çilehânesi”, *Türk Kültürü Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 77, Ankara, s. 175-196.
- DERMAN, Uğur (2007). “Mevlevilik ve Hat Sanatı”, *Aşk Ocağında Can Olmak*, (Haz. Ekrem Işın), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 186-197.
- DURU, Muhittin Celal (1952). *Tarihi Simalardan Mevlevi*, İstanbul: Kader Basımevi.
- DURU, Necip Fazıl (2003). “Mevlevî Şeyhi Ağazâde Mehmed Dede ve Mesnevî'nin İlk Onsekiz Beytini Şerhi”, *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırmalar Dergisi*, 4, (11), Temmuz-Aralık, 150-175.
- EMECEN, Feridun (1996). “Gelibolu”, *İslâm Ansiklopedisi*, 14, 1-6.
- ERAYDIN, Selçuk (1994). *Tasavvuf ve Tarikatlar*, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- ERDOĞAN, Muzaffer (1976). “Mevlevi Kuruluşları Arasında İstanbul Mevlevihaneleri”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Güneyoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 4-5, 6-35.
- EREN, Ramazan (1984). *Çanakkale ve Kilitü'l-Bahir Köyümüzün Sultanı Câhidi Efendi*, İstanbul: Nesil Matbaacılık.
- EREN, Ramazan (1990). *Çanakkale ve Yöresi Türk Devri Eserleri*, İstanbul: Grafik Sanatlar Matbaacılık.
- ERGIN, Nuri (1939). *Türk şehirlerinde İmaret Sistemi*, İstanbul: Cumhuriyet Matbaası.
- ERGINLI, Zafer (2002). “Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunda Türk Dervişlerinin İzleri”, *Türkler*, (ed. Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca), 9, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 107-115.
- ERGUN, Sadeddin Nüzhet (1955). *Bektaşî Edebiyatı Antolojisi Ondokuzuncu Asırdanberi Bektaşî-Kızılbaş Alevî Şairleri ve Nefesleri*, İstanbul: Maarif Kitaphanesi.
- ERGUN, Sadeddin Nüzhet (1936-1945). *Türk Şairleri*, İstanbul: Bozkurt Basımevi.
- ESRAR DEDE (2000). *Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye İnceleme-Metin* (haz. İlhan Genç), Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.
- EVLİYA ÇELEBİ (2001). *Seyahatnamesi* (haz. Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, İbrahim Sezgin), 5. Kitap, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- EYİCE, Semavi (1962-1963). “İlk Osmanlı Devrinin Dinî- İctimaî Bir Müessesesi: Zâviyeler ve Zâviyeli Camiler”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 23, (1-2): 25-30.
- EYİCE, Semavi (1981). “XVIII. Yüzyılda Türk Sanatı ve Türk Mimarisinde Avrupa Neo-Klasik Üslubu”, *Sanat Tarihi Yıllığı*, IX-X, 163- 189.
- EYİCE, Semavi (1989). “Ahmed Bican Türbesi”, *İslam Ansiklopedisi*, II, 52.
- EYİCE, Semavi (2002). “Batı Sanat Akımlarının Değiştirdiği Osmanlı Dönemi Türk Sanatı”, *Türkler*, (ed. Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca), 15, Ankara: 284-309.
- EYÜBOĞLU, İsmet Zeki (1997). *Günün Işığında Tasavvuf Tarikatlar Mezhepler Tarihi*, İstanbul: Der Yayınları.
- FÜRÜZANFER, Bediuzzaman (1986). *Mevlana Celeleddin*, İstanbul: MEB Yayınları.
- GENÇ, İlhan (2000). *Esrar Dede Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye*, Ankara: AKM Yayınları.

- GIBB, Elias John Wilkinson (1943). *Osmanlı Şiiri Tarihi*, İstanbul: Burhaneddin Matbaası.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki (1944). “Bayrâmîye Bayrâmîya”, *İslam Ansiklopedisi*, 2, MEB Yayınları, 423-426.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki (1997). *Türkiye’de Mezhepler ve Tarikatlar*, İstanbul: İnkılap Yayınları.
- GÖVSA, İbrahim Alaettin (1946). “Ahmet Bican Yazıcıoğlu”, *Türk Meşhurları Ansiklopedisi*, Yedigün Neşriyat, İstanbul, 19.
- GÜMÜŞ, Fatih (2011). “Muhammediye” *Adlı Manzum Eserdeki Hadislerin Tahric ve Değerlendirmesi*, Rize: Rize Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- GÜNAY, Umay (1990). “Hacı Bayram Veli’nin Hayatı ve Eserleri”, *Hacı Bayram Veli Sempozyumu Bildirileri*, 8-9 Mart 1990, Ankara, 72-75.
- HARMAN, Mürüvet (2014). “Yazıcıoğlu Mehmed’in Muhammediye’sinde Yer Alan Cennet ve Cehennem Tasvirleri”, *Mukaddime*, 5, (1), 89-112.
- İŞİN, Ekrem (2006). İstanbul’da Gündelik Hayat, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- İŞİN, Ekrem (2013). “Gelibolu Mevlevihanesi”, *Aşklar Savaşlar Kahramanlar ve Çanakkale*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 339-343.
- İŞİN, Ekrem (1994). “Bayrâmîlik”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, II, İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayını, 104-107.
- İNANÇER, Ömer Tuğrul (1994). “Bayrâmîlik. Zikir Usulü ve Musiki”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, II, İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayını, 107.
- İNAL, İbnülemin Mahmud Kemal (1955). *Son Hattatlar*, İstanbul: Maarif Vekilliği.
- İNAL, İbnü’l-Emin Mahmud Kemal (1999-2000). *Son Asır Türk Şairleri I-IV*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.
- İNALCIK, Halil (1964). “Rumeli”, *İslam Ansiklopedisi*, 9, 766-773.
- İNALCIK, Halil (2008). “Rumeli”, *İslam Ansiklopedisi*, 35, 232-235.
- İNALCIK Halil (2002). “Osmanlı Devletinin Kuruluşu”, *Türkler*, (ed. Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek), 9, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 66-88.
- İNALCIK, Halil (2003). *Osmanlı İmparatorluğunda Klasik Çağ (1300-1600)*, (çev. Ruşen Sezer), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- İNALCIK, Halil (2008). “Fatih’e Kadar Çanakkale Gelibolu Osmanlı Üssü ve Osmanlı Venedik Karşılaşması”, *Çanakkale Tarihi*, I, İstanbul: Değişim Yayınları, 15-44.
- İNBAŞI, Mehmet (2002), “Balkanlar’da Osmanlı Hakimiyeti ve İskan Siyaseti”, *Türkler*, (ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek), 9, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 154-164.
- İNCİ, Nurcan (1985). “18. Yüzyılda İstanbul Camilerine Batı Etkisiyle Gelen Yenilikler”, *Vakıflar Dergisi*, XIX, 223-236.
- İRDESEL, Mehmet (basımyeri ve tarihi yok). *Fotoğraf ve Belgelerle Gelibolu Tarihi*, Çanakkale.
- İRDESEL, Mehmet (2003). *Gelibolu ve Yöresi Tarihi*, Gelibolu: Geltur Ajans Turistik Yayınlar.
- İZ, Mahir (1990). *Tasavvuf Mahiyeti, Büyükleri ve Tarikatlar*, (Haz. M. Ertuğrul Düzdağ), İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- İZETİ, Metin (2004). *Balkanlar’da Tasavvuf*, İstanbul: Gelenek Yayınları.
- KAFKAS, Metin Erkan (2010). “Gelibolu Mevlevihanesi İç Mimari Tezyinat Programı”, *Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat-Tasarım Dergisi*, I (1): 61-70.
- KARA, Mustafa (1999). *Din Sanatı Hayat Açısından Tekke ve Zâviyeler*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- KARA, Mustafa (2001). “Balkanlar’da Türk Tasavvuf Edebiyatı’na Genel Bakış”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10, (2): 1-26.

- KARA, Mustafa (2001). “Buhara’dan Bosna’ya Bir Yürüyüş Osmanlılar’ın Tasavvuf Dünyası”, *Avrupa’ya İlk Adım Uluslararası Sempozyum 1 Kasım 1999 Gelibolu*, (Yay. Haz. Ayşe Yıldız Topuz), İstanbul, 159-176.
- KARA, Mustafa (2010). *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- KARAASLAN, Nasuhi Ünal-Gülgün Yazıcı (2005). “Çanakkale Kültür Varlıkları (Gelibolu Kitabeleri) Envanteri 2004”, *TÜBA Kültür Envanteri Dergisi*, 4, İstanbul: Türkiye Bilimler Akademisi, 203-218.
- KARAMAĞARALI, Beyhan (1973). “Anadolu’da XII-XVI. Asırlardaki Tarikat ve Tekke Sanatı Hakkında”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1, (21): 247-276.
- KARAMAĞARALI, Beyhan (1990). “Hacı Bayram Zâviyesi”, *Hacı Bayram Veli Sempozyumu*, Bildiriler, 8-9 Mart 1990, Ankara, 91-101.
- KARAMAĞARALI, Beyhan (2001). “Ereğli Şeyh Şihabü’l-din Sühreverdi Külliyesi Üzerine Görüşler”, *V. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı ve Araştırmaları Sempozyumu Bildiriler*, 19-20 Nisan 2001, (Yay. haz. Sema Alpaslan), Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 307-312.
- KARAVELİOĞLU, A. Murat (1999). “Ahmed Bican (Yazıcızâde)”, *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, I, İstanbul, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 110-111.
- KARPAT, Kemal, “Balkanlar”, *İslam Ansiklopedisi*, V, İstanbul, 1992, s. 25-32.
- KAYAOĞLU, İsmet, *Mevlana ve Mevlevilik*, Konya Valiliği Kültür Müdürlüğü Yayınları, Konya, 2002.
- KISSLING, Hans Joachim, “Aus der Geschichte des Chalvetijje-Ordens”, *Zeitschrift der Deutschen Mogenländischen Gesellschaft*, 103, 1953, s. 233-289.
- KISSLING Hans Joachim, “Zur Geschichte des Derwischordens der Bajrämijje”, *Südstofforschungen*, 15, 1956, s. 237-268.
- KOCATÜRK, Vasfi Mahir, *Tekke Şiiri Antolojisi*, Edebiyat Yayınları, Ankara, 1968.
- KORKMAZ, Şerif, “Osmanlı Sultanlarının Gelibolu ve Çanakkale Gezileri”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 47, 2012, s. 303-318.
- KÖPRÜLÜ, Fuad, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2003.
- KÖPRÜLÜ, Fuad, *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2011.
- KÖPRÜLÜZADE, Mehmet Fuad, “Türk-Moğol Şamanizminin Mistik Müslüman Tarikatlar Üzerindeki Etkisi”, (Çev. Gökhan Türkmen), *Bilig*, 1, Bahar, 1996, s. 1-8.
- KUBAN Doğan, *Türk Barok Mimarisi Hakkında Bir Deneme*, İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1954.
- KUBAN, Doğan, “Osmanlı Mimarisinde Barok ve Rokoko”, *Türk ve İslam Sanatı Üzerine Denemeler*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1982, s. 115-122.
- KURTOĞLU, Fevzi, “XVI. Asrın İlk Yarımında Gelibolu”, *Türkiyat Mecmuası*, 5, 1936, s. 291-306.
- KURTOĞLU, Kurtoğlu Fevzi, *Gelibolu ve Yöresi Tarihi*, Resimli Ay Matbaası T.L. Şirketi, İstanbul, 1938.
- KUŞ, Ahmet- İbrahim DIVARCI- Feyzi ŞİMŞEK, *Türkiye Mevlevihaneleri Fotoğraf Albümü*, Konya Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Konya, 2005.
- KÜÇÜK, Hasan, *Osmanlı Devletini Tarih Sahnesine Çıkaran Kuvvetlerden Biri Tarikatlar ve Türkler Üzerindeki Müsbet Tesirleri*, Türdav Basım Yayın, İstanbul, 1976.
- KÜÇÜK, Sezai, *XIX. Yüzyılda Mevlevilik ve Mevleviler*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2000.
- KÜÇÜK, Sezai, “Yenileşme Dönemi Kültür ve Sanatına Katkıda Bulunan Mevleviler ve Mevlevi Dergâhlarında Güzel Sanatlar”, *Türkler*, (ed. Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca), Yeni Türkiye Yayınları, XV, 2002, s. 539-552.

- KÜÇÜK, Sezai, “İstanbul Mevlevîhanelerinin Türk Sanat ve Edebiyat Hayatına Katkıları (XIX. Asır)”, *Türk Kültürü, Edebiyatı ve Sanatında Mevlâna ve Mevlevilik Ulusal Sempozyumu, Bildiriler*, Konya 2007, s. 507-527.
- LANGER, L. William-Robert P. BLAKE, “Osmanlı Türklerinin Doğuşu ve Tarihsel Arkapları”, *Söğüt'ten İstanbul'a Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Üzerine Tartışmalar*, (Der. Oktay Özel-Mehmet Öz), İmge Kitabevi, Ankara, 2005, s. 177-224.
- MEHMED SÜREYYA, *Sicill-i Osmani Osmanlı Ünlüleri*, (Yay. Hz. Nuri Akbayar), 1-6, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1996.
- MELIKOFF, Irene, “İlk Osmanlı Sultanları ve Bektaşiler”, *Osmanlı*, (ed. Güler Eren), 4, Yeni Türkiye Yayınları, 1999, s. 384-386.
- MEVLÂNA CELÂLEDDİN-İ RUMÎ, *Mesnevi ve Şerhi*, (şerheden Abdülbâki Gölpinarlı), 1-6, Kültür Bakanlığı Yayınlar Dairesi Başkanlığı, Ankara, 2000.
- MUALLİM NÂCİ, *Osmanlı Şairleri*, (Haz. Cemal Kurnaz), MEB Yayınları, İstanbul, 1995.
- MUSLU, Ramazan, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (18. Yüzyıl)*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2004.
- NASIR, Ayşe, *Türk Mimarlığında Yabancı Mimarlar*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul, 1991.
- NAYIR, Zeynep, *Osmanlı Mimarlığında Sultan Ahmet Külliyesi ve Sonrası*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1975.
- NECDET, Ahmet, *Tekke Şiiri Dini ve Tasavvufi Şiirler Antolojisi*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1997.
- OCAK, Ahmet Yaşar, “Zâviyeler. Dini, Sosyal ve Kültürel Tarih Açısından Bir Deneme”, *Vakıflar Dergisi*, XII, 1978, s. 247-269.
- OCAK, Ahmet Yaşar, “Bazı Menakıbnamelere Göre XIII-XV. Yüzyıllardaki İhtidarlarda Heterodoks Şeyh ve Dervişlerin Rolü”, *Osmanlı Araştırmaları*, II, 1981, s. 31-42.
- OCAK, Ahmet Yaşar, *Osmanlı İmparatorluğunda Marjinal Sufilik: Kalenderiler*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1992.
- OCAK, Ahmet Yaşar, “Türkiye Tarihinde Merkezi İktidar ve Mevleviler (XIII-XXIII. Yüzyıllar) Meselesine Kısa Bir Bakış”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2, II. Milletlerarası Osmanlı Devleti'nde Mevlevîhaneler Kongresi Tebliğler, Konya 1996, s. 17-22.
- OCAK, Ahmet Yaşar, “Osmanlı İmparatorluğu'nda Din 14.-17. Yüzyıllar”, *Yeniçağlar Anadolu'sunda İslam'ın Ayak İzleri: Osmanlı Dönemi Makaleler-Araştırmalar*, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2011, s. 84-146.
- OCAK Ahmet Yaşar, “Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunda Dervişlerin Rolü”, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu, Efsaneler ve Gerçekler: Tartışma-Panel Bildirileri (Ankara, 19 Mart 1999)*, Ankara, 2000, s.67-80
- OCAK, Ahmet Yaşar-Süreyya FARUKİ, “Zâviye. Zâviya”, *İslâm Ansiklopedisi*, 13, MEB Basımevi, 1986, s. 468-476.
- ODYAKMAZ, A. Nevzad, *Mevlevilik*, Anka Ofset, İstanbul, 1988.
- OSMANZADE, Hüseyin Vassaf, *Sefine-i Evliya*, 5, (Haz. Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz), Kitabevi, İstanbul, 2006.
- ÖDEKAN, Ayla, “Ampir Üslubu”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, 1, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayını, İstanbul, 1993, s. 247-249.
- ÖNDER, Mehmet, *Yüzyıllar Boyunca Mevlevilik*, Ankara, 1992.
- ÖNDER, Mehmet, *Mevlana. Hayatı Şahsiyeti Eserleri Türbesi*, Yeni Kitap Basımevi, Konya, 1952.
- ÖNDER, Mehmet, *Mevlana Celaleddin Rumi*, Aslımlar Matbaası, Ankara, 1986.
- ÖNGÖREN, Reşat, “Mevlana Celaleddin-i Rumi”, *İslam Ansiklopedisi*, 29, 2004, s. 441-448.

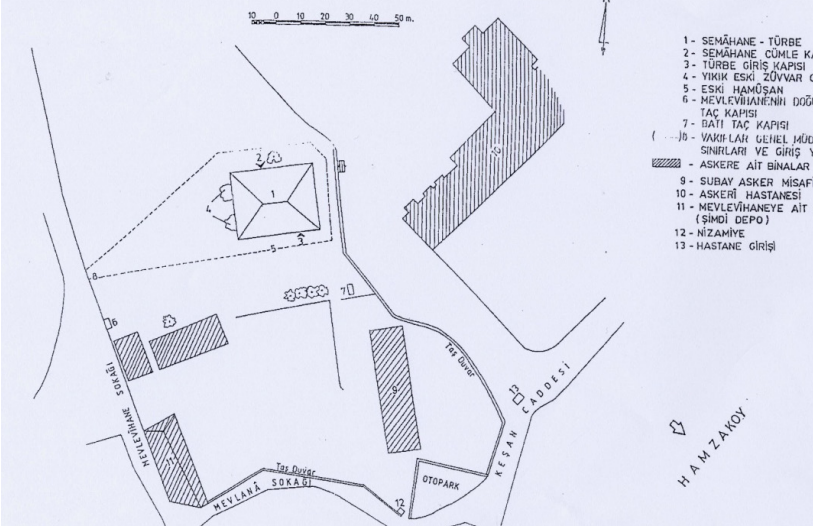
- ÖNGÖREN, Reşat, “Osmanlı Padişahları ve Tasavvuf”, *Osmanlı*, (ed. Güler Eren), 4, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s. 486-494.
- ÖNGÖREN, Reşat, *Osmanlılarda Tasavvuf (Anadolu’da Süfîler, Devlet ve Ulemâ XVI. Yüzyıl)*, İz Yayınları, İstanbul, 2000.
- ÖNKAŞ, Nilgün Açık, “Mevlevîliğin Güzel Sanatlarla İlişkisi”, *Uluslararası Düşünce ve Sanatta Mevlana Sempozyum Bildirileri*, 25-28 Mayıs 2006 Çanakkale, İstanbul, 2006, s. 499-501.
- ÖZER, Ekrem, *Osmanlı’da Tekke ve Tarikat İslahatları (II. Mahmud Dönemi ve Sonrası)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum, 2007.
- ÖZERGİN, M. Kemal, “Eski Bir Ruznameye göre İstanbul ve Rumeli Medreseleri”, *Tarih Enstitüsü Dergisi*, 4-5, 1974, s. 263-290.
- ÖZSAYINER, Z. Cihan, “Mevlevî Hattatlar”, *IX. Vakıf Haftası Kitabı*, 2-4 Aralık 1991, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1992, s. 125-142.
- ÖZTÜRK, Nazif, “Evkaf Arşiv Vesikalarında Gelibolu Mevlevîhanesi”, *Mevlâna Celâleddin Rûmî 800. Yıl*, Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, Ankara, 2007, s. 96-131.
- ÖZTÜRK, Necdet, “Rumeli Fetihlerinde Boz Atlılar”, *Avrupa’ya İlk Adım Uluslararası Sempozyum 1 Kasım 1999 Gelibolu* (Yay. Haz. Ayşe Yıldız Topuz), İstanbul, 2001, s. 30-44.
- ÖZTÜRK, Yaşar Nuri, *Tasavvufun Ruhı ve Tarikatlar*, Yeni Boyut, İstanbul, 1990.
- ÖZTÜRK, Zehra, “Muhammediyye’nin İki Yazma Nüshası ve İki Kadın Müstensih”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, I, 1999, s. 333-338.
- PAKALIN, Mehmet Zeki, “Hânîkah”, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, I, MEB Yayınları, İstanbul, 1993, s. 730.
- PAKALIN, M. Zeki, “Bayrâmîye”, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, I, MEB, İstanbul, 1993, s. 181.
- PAKALIN, Mehmet Zeki, “Tekke”, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, III, MEB, İstanbul, 1993, s. 445
- PALA, İskender, “Edebî Çehresiyle Mevlevîhaneler”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, II. Milletlerarası Osmanlı Devleti’nde Mevlevîhaneler Kongresi, 14-15 Aralık 1993, Tebliğler, Konya, 1996, s. 55-60.
- PARLA, Erdiñç, “Gelibolu Mevlevîhanesi Rölövesi”, İTÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Tarihi Restorasyon Enstitüsü Bülteni, 11-12, Nisan, 1980, s. 51-54.
- PAY, Salih, “Rumeli Fatih Osmanlı Şehzadesi: Gazi Süleyman Paşa”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt 18, sayı 1, 2009, s. 279-297.
- POPOVİĆ, Aleksandre, *Balkanlar’da İslam*, İnsan Yayınları, İstanbul, 1995.
- RENDA, Günsel, *Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı 1700-1850*, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1977.
- REVNAKOĞLU, Cemaleddin Server, *Eski Sosyal Hayatımızda Tasavvuf ve Tarikat Kültürü*, (Yay. Haz. M. Doğan Bayın-İsmail Dervişoğlu), Kırkambar Kitaplığı, İstanbul, 2003, s. 145-146.
- RODOPLU, Fatma, “Türklerin Balkanlardaki Manevî Nüfuzu Olan Şeyh ve Dervişlerin Önemi: Demir Baba Örneği”, *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 2/2., 2013, s. 115-135.
- SADIK VİCDANİ, *Tarikatler ve Silsileleri (Tomar-ı Turuk-ı Aliyye)* (Yay. Haz. İrfan Gündüz), Enderun Kitabevi, İstanbul, 1995.
- SAVAŞ, Saim, “Osmanlı Dönemi Zâviyeleri Üzerine Bazı Değerlendirmeler”, *Osmanlı*, (ed. Güler Eren), 4, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s. 459-467.
- SAVAŞ, Saim, “Zâviyelerin Türk Kültürünün Gelişmesindeki Rolü”, *Osmanlı*, (ed. Güler Eren), IX, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s. 72-78.

- SEÇKİN, Aydın, “Türkiye’deki Önemli Mevlevîhâneler ve Mevlevîhânelerin Yaşatılmasında Vakıflar Genel Müdürlüğünün Rolü”, *Dünyada Mevlana İzleri Uluslararası Sempozyumu, Bildiriler*, SÜMAM Yayınları, Konya, 2010, s. 1-46
- SERGEN, Semih, “Mevlevilikte Sanat ve Sanatkar”, *IX. Vakıf Haftası Kitabı*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1992, s. 143-144.
- SERİN, Muhittin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul, 1999.
- SEVİN, Necla Arslan, “Batılılaşma Dönemi Osmanlı Sarayları”, *Türkler*, (ed. Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca), 15, Ankara 2002, s. 374-381.
- SEYYİD SAHİH AHMED DEDE, *Mecmûatu’l-Tevârihi’l-Mevlevîyye*, (Haz. Cem Zorlu), İnsan Yayınları, İstanbul, 2003.
- SEZGİN, İbrahim, *XV. ve XVI. Asırlarda Gelibolu Kazâsının Sosyal ve Ekonomik Tarihi*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 1998.
- SEZGİN, İbrahim, “Osmanlıların Rumeli’ye Geçışı ve İlk Fetihler”, *Osmanlı*, I, (ed. Güler Eren), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s. 212-216.
- SEVİM, Sezai, “Türklerin Rumeli’ye İlk Geçişleri ve İskân Faaliyetleri”, *Balkanlar’daki Türk Kültürü’nün Dünü-Bugünü-Yarını Uluslararası Sempozyum, 26-28 Ekim 2001 Bildiri Kitabı* (Haz. Hasan Basri Öcalan), Bursa, 2002, s. 41-49.
- SOYSALDI, İhsan, “Halvet Kavramı Üzerine Bir Değerlendirme”, *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, 8, 19, 2007, s. 235-243.
- SÖZEN, Metin, *Türk Mimarisinin Gelişimi ve Mimar Sinan*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 1975.
- ŞAHİN, İlhan, “Osmanlılar’ın Balkanlar’ı İskân Politikası”, *Avrupa’ya İlk Adım Uluslararası Sempozyum* 1 Kasım 1999 Gelibolu, (Yay. Haz. Ayşe Yıldız Topuz), İstanbul, 2001, s. 63-75.
- ŞENTÜRK, Hüdaî, “Osmanlı Devleti’nin Kuruluş Devrinde Rumeli’de Uyguladığı İskân Siyaseti ve Neticeleri”, *Türk Tarih Kurumu Belleten*, LVII, 218, 1993, s. 89-112.
- ŞİMŞEK, Selami, “Avrupa ile Asya Arasında Önemli Bir Geçiş Noktası Gelibolu’da Tarikatlar ve Tekkeler”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 22, 2007, s. 251-310.
- ŞİMŞEK, Selami, “Gelibolu’da Mevlevilik Kültürü ve Mevlevî Şairler”, *Mevlâna Celâleddin Rûmî 800. Yıl*, Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, Ankara, 2007, s. 60-74.
- ŞİMŞİRGİL, Ahmet, “Osmanlı Devleti’nin Kuruluşunda Hizmeti Geçen Alppler ve Gaziler”, *Türkler*, (ed. Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca), 9, Yeni Türkiye Yayınları, s. 99-115
- TANMAN, Baha, “Uşşakilik”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, 7, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayını, İstanbul, 1995, s. 329-331.
- TANMAN, Baha, “Halvethane”, *İslam Ansiklopedisi*, 15, 1997, s. 388-393.
- TANMAN, Baha “Osmanlı Mimarisinde Tarikat Yapıları/Tekkeler”, *Türkler*, (ed. Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca), 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 149-161.
- TANMAN, Baha, “Osmanlı Mimarisinde Tarikat Yapıları/Tekkeler”, *Osmanlı Uygarlığı*, I, (Yay. Haz. Halil İnalçık-Günsel Renda), TC. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2003, s. 289-315.
- TANMAN, Baha, “Osmanlı Mimarisinde Tarikat Yapıları/Tekkeler”, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf ve Sufiler*, (Haz. Ahmet Yaşar Ocak), Atatürk Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara, 2005, s. 305-363.
- TANRIKORUR, Bârihüdâ, “Mevlevî Tekkesinin Kalbi: Semâhane”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2, Konya 1996, s. 207-215.
- TANRIKORUR, Bârihüdâ, “Gelibolu Mevlevîhânesi”, *İslam Ansiklopedisi*, 14, 1996, s. 6-8.
- TANRIKORUR, Bârihüdâ, *Türkiye Mevlevihanelerinin Mimari Özellikleri, I-II-III cilt*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya, 2000.

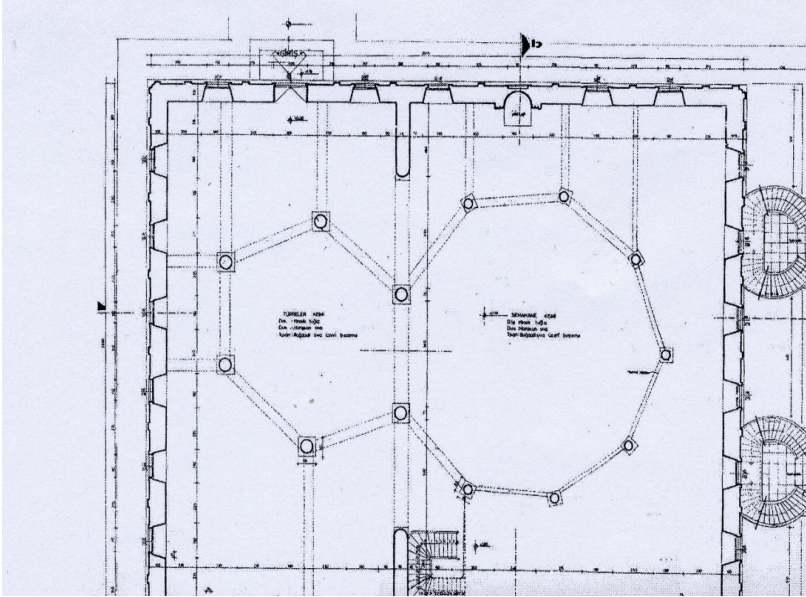
- TANRIKORUR, Bârihüdâ, “Mevleviyye”, *İslam Ansiklopedisi*, 29, 2004, s.468-475.
- TEK Abdurrezzak, “Sa’dîlik ve Sa’diyye Kültürünün Bursa’daki Temsilcileri”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18, 1, 2009, s. 225-246
- TRIMINGHAM, J. Spencer, *The Sufi Orders in Islam*, Oxford, 1971.
- TUĞLACI, Pars, *Osmanlı Mimarlığında Batılılaşma Dönemi ve Balyan Ailesi*, İnkılâp ve Aka İstanbul, 1981.
- TUĞLACI, Pars, *Osmanlı Şehirleri*, Milliyet, İstanbul, 1985.
- TUNA, Ahmet, *Gelibolu’nun Gönül Erleri Gelibolu Alperenleri Evliaları Yatırları ve Tarihi Eserleri*, Yüzüak Matbaacılık, Gelibolu, 2002.
- TURAN, Fatma Ahsen, *Ankara ile Bütünleşen Bir Mana Önderi Hacı Bayram Veli*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2004.
- TÜRER, Osman, *Osmanlılarda Tasavvufî Hayat –Halvetîlik Örneği- (Hediyetü’l-İhvân)*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2005.
- TÜRER, Osman, “Osmanlı Anadolu’sunda Tarikatların Genel Dağılımı”, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf ve Sufiler*; (Haz. Ahmet Yaşar Ocak), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2005, s. 207-246.
- ULUDAĞ, Süleyman, “Halvetiyye”, *İslam Ansiklopedisi*, 15, 1997, s. 386-387.
- ULUDAĞ, Süleyman, “Halvet”, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabcacı, İstanbul, 2001, s. 156.
- UYSAL, Ali Osman, “Gelibolu ve Çevresindeki Türk Eserleri Hakkında Tespitler”, *Gelibolu Değerleri Sempozyumu*, 27-28 Ağustos 2008, Çanakkale, 2008, s. 101-132.
- UYSAL, Ali Osman, “Kilitbahir (Kilidü’l-Bahr)’de Tarihî Doku ve İki Hamam”, *Eceabat Değerleri Sempozyumu*, 27 Ağustos 2008, Çanakkale, 2008, s. 53-76.
- UYSAL, Ali Osman, “Çanakkale İli Ortaçağ ve Türk Dönemi Yüzey Araştırması 2009 Yılı Çalışmaları”, *28. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 24-28 Mayıs 2010 İstanbul, cilt 3, Ankara, 2011, s. 173-186.
- UZUN, Mustafa, “Muhammediye”, *İslam Ansiklopedisi*, 30, 1993, s. 586-587.
- UZUN, Mustafa, “Envârü’l-Âşıkîn”, *İslam Ansiklopedisi*, 11, 1995, s. 258-260.
- UZUN, Mustafa, “Ahmed Bîcan”, *Sahabe’den Günümüze Allah Dostları*, VII, Şule Yayınları, İstanbul, 1995, s. 381-394.
- UZUN, Mustafa, “Yazıcıoğlu Mehmed”, *Sahabe’den Günümüze Allah Dostları*, VII, Şule Yayınları, İstanbul 1995, s.384-387.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2011.
- ÜLKÜ, Osman, “Gelibolu Mevlevihanesi”, *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 4, 1998, s. 188-196.
- ÜNAL, Nesligül, *Yenikapı Mevlevihanesi’nin Tarihsel Gelişimi ve Harem Konağı’nın Restitüsyon Projesi*, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007.
- ÜNVER, Ahmet Süheyl, *Hattat Mehmed Hulûsi, 1869-8/1/1940*, Kemal Matbaası, İstanbul, 1958.
- ÜNVER, Ahmet Süheyl, *Mevlana’dan Hatıralar*, Organon, İstanbul, 1973.
- ÜNVER, Ahmet Süheyl, “Osmanlı İmparatorluğu Mevlevihâneleri ve Son Şeyhleri”, *Mevlânâ Güldestesi*, Konya, 1964, s. 30-39.
- VİLDİÇ, Samir, *Bosna’da Kâdirîlik ve Hacı Sinan Tekkesi*, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2012.
- YANAR, Mürüvet, *Osmanlı Devleti’nin Kuruluşunda Gazilerin Rolü*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş, 2007.

- YAZICI, Gülgün, “Gelibolu Mevlevihanesi’nde Yetişen Sanatkârlar”, *Uluslararası Mevlâna, Mesnevî, Mevlevihâneler Sempozyumu*, 19-21 Aralık 2005, Manisa, 2006, s. 489-510.
- YAZICI, Gülgün, *Gelibolu Mevlevihanesi ve Gelibolu’da Mevlevilik*, Çanakkale Kitaplığı Akademisi, Çanakkale, 2009.
- YAZICI, Gülgün, “Gelibolu Mevlevihânesi”, Çanakkale Tarihi II, (ed. Mustafa Demir), Değişim Yayınları, İstanbul, 2008, s. 749-778.
- YAZICI, Gülgün- Mesut YAZICI, “Gelibolu’da Sufî Mezartaşları ve Tasavvuf Kültürü”, *Gelibolu Değerleri Sempozyumu*, 27-28 Ağustos 2008, Gelibolu, Çanakkale, 2008, s. 141-166.
- YAZICI, Nurcan, “Tebrik-Nâme-i Millî’ye Göre II. Abdülhamid’in İstanbul’daki İmar Faaliyetleri II: Tekkeler”, *XIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, (ed. Kadir Pektaş-Saim Cirtel ve diğ.), Pamukkale Üniversitesi, İstanbul, 2011, s. 707-719.
- YAZICI, Tahsin, “Derviş”, *İslam Ansiklopedisi*, 9, 1994, s. 188-189.
- YILDIRAN, Neşe, İstanbul’da II. Abdülhamid Dönemi (1876-1908) Mimarîsi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul, 1989.
- YILDIRAN, Neşe, “II. Abdülhamid Dönemi Mimarlığı”, *Türkler*, (ed. Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca), 15, Ankara, 2002, s. 367- 374.
- YILDIRIM, Ayşe, *Hacı Bayram-ı Veli ve Tasavvufî Görüşleri*, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana, 2008.
- YILDIRIM, Yavuz-Süha ÖZKAN, “Osmanlı Mimarlığının Son Yılları”, *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, 4, İstanbul, 1985, s. 1078-1085.
- YILMAZ, Necdet, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf Süfîler, Devlet ve Ulemâ (XVII. Yüzyıl)*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 2001.
- YÜCEL, Yaşar, *Bulgaristan’da Türk Varlığı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1985.
- YÜCER, Hür Mahmut, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (19. Yüzyıl)*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2003.

5. Resimler

Resim 1. Gelibolu Mevlevihanesi vaziyet planı (Barihüda Tanrıkorur 2000, Ç. XIX.1)

Resim 2. Gelibolu Mevlevihanesi semâhane-türbe planı (Ali Osman Uysal, 2008, şekil. 1, s. 120)

Resim 3. Gelibolu Mevlevi Hanesi türbeyi örten altı sütunun taşıdığı kubbe

Resim 4. Gelibolu Mevlevi Hanesi semâhane ve semâ töreninin yapıldığı dokuzgen alan

Resim 5. Gelibolu Mevlevîhanesi semâhanede kullanılan korint başlıklı sütunlar

Resim 6. Gelibolu Mevlevihanesi semâ töreninin yapıldığı dokuzgen alanı örten kubbe

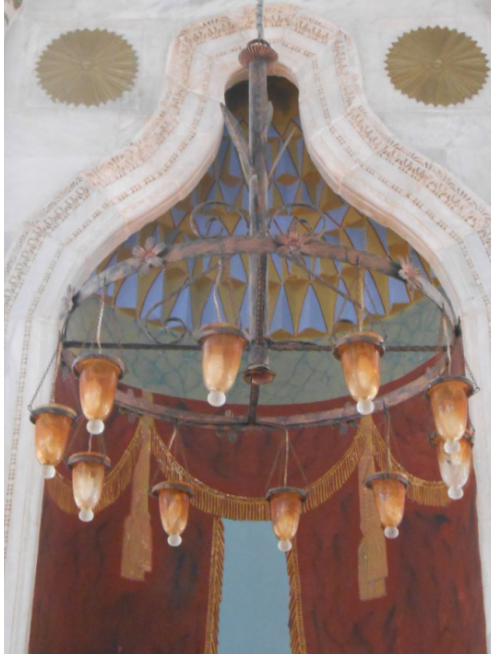
Resim 8. Gelibolu Mevlevihanesi semâhane-türbe yapısının batı cephesi

Resim 7. Gelibolu Mevlevîhanesi semâhane-türbe yapısının üst kat mahfile çıkan merdivenleri

Resim 10. Gelibolu Mevlevîhanesi semâhanenin mihrabı

Resim 9. Gelibolu Mevlevîhanesi semâhanenin mihrabından ayrıntı

Resim 10. Gelibolu Mevlevîhanesi semâhane-türbe yapısının batı cephesindeki merdiven düzenlemesi

Resim 11. Gelibolu Mevlevi Haneyi batı portalı

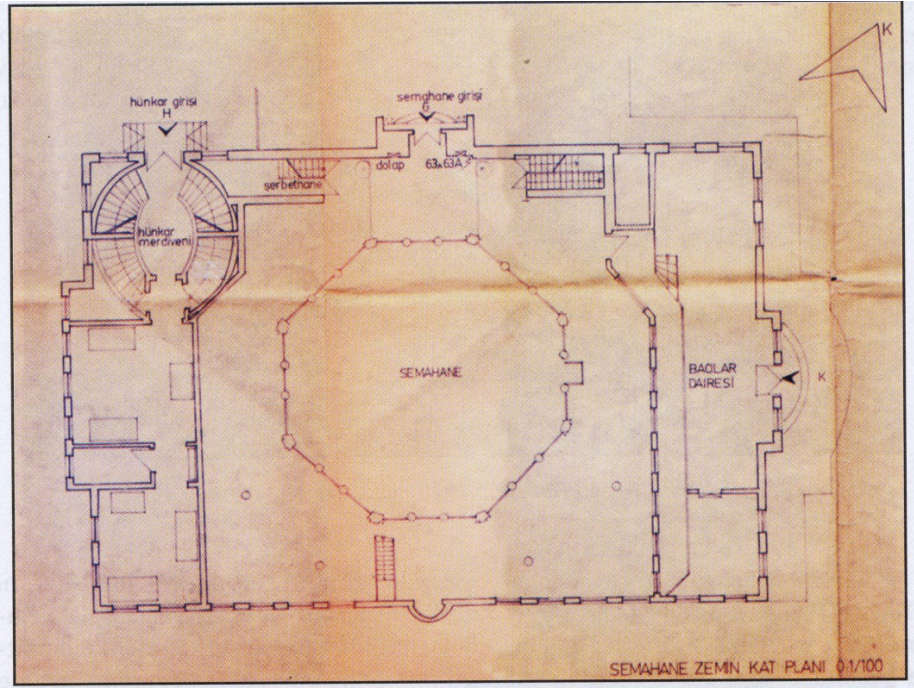
Resim 12. Gelibolu Mevlevi Haneyi doğu portalı

Resim 13. Gelibolu Mevlevîhanesi semâhane-türbe yapısının güney cümle kapısı üzerindeki kitabe ve iki yanda vazodan çıkan çiçek buketi süslemesi

Resim 14. Gelibolu Mevlevîhanesi semâ alanını örten kubbe eteğinde mesneviden alınan beyitlerin bulunduğu hatlar

Resim 15. İstanbul Galata Mevlevîhanesi alt kat planı (Server Dayıoğlu, 2003, s. 134, plan 4)

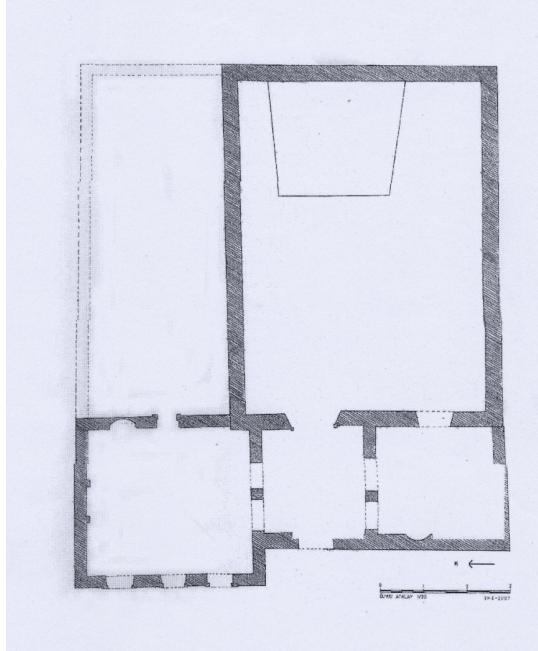
Resim 16. Eceabat-Kilitbahir Köyü Tâlib-i İrşâdî Dergâhı batı cephe

Resim 17. Eceabat-Kilitbahir Köyü Tâlib-i İrşâdî Tekkesi 2. kapı üzerindeki onarım kitabesi

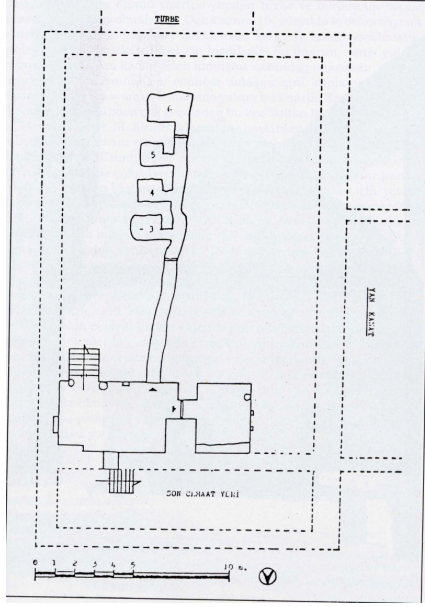
Resim 18. Eceabat-Kilitbahir Köyü Tâlib-i İrşâdî Tekkesi planı (Ali Osman Uysal, 2008, s. 65, çizen Duygu Atalay)

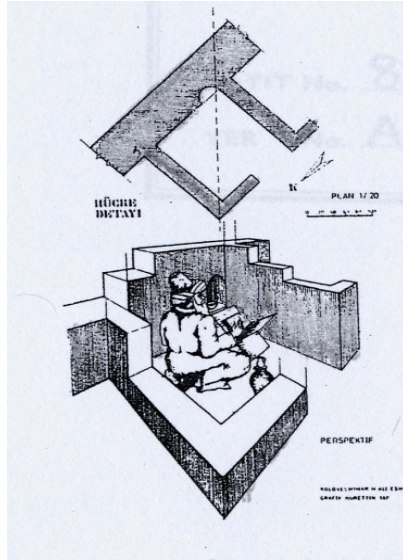
Resim 19. Eceabat-Kilitbahir Köyü Tâlib-i İrşâdî Tekkesi 1. Kapı

Resim 20. Eceabat-Kilitbahir Köyü Tâlib-i İrşâdî Tekkesi, Ahmed Talibi ve Hüseyin Hüsni Baba'nın Türbesi

Resim 21. Ankara Hacı Bayram Veli Camii ve Çilehânesi planı, (Seyfi Başkan, 1998, s. 37, şek. 5)

Resim 22. Konya Ereğli, Şeyh Şahabettin Sühreverdi Zaviyesi Çilehânesi’nde bir derviş tasviri çizimi, (Beyhan Karamağaralı 2001, s. 312, çiz. 3)

Resim 23. Gelibolu Yazıcızâde Çilehânesi doğu cephesi

Resim 24. Gelibolu Yazıcızâde Çilehânesi güneydeki hücre

Resim 25. Gelibolu Yazıcızâde Çilehânesi üst kat merdivenleri

Resim 26. Gelibolu Yazıcızâde Çilehânesi bahçesinde Sa'adi tarikatından Hüseyin Efendi'ye ait 1228 H./1813 M. tarihli mezar taşı

Resim 27. Gelibolu Yazıcızâde Mehmed ve Ahmed Efendilerin mezarları